

910
A. C. CUZA

**GENERAȚIA
DE LA 48**

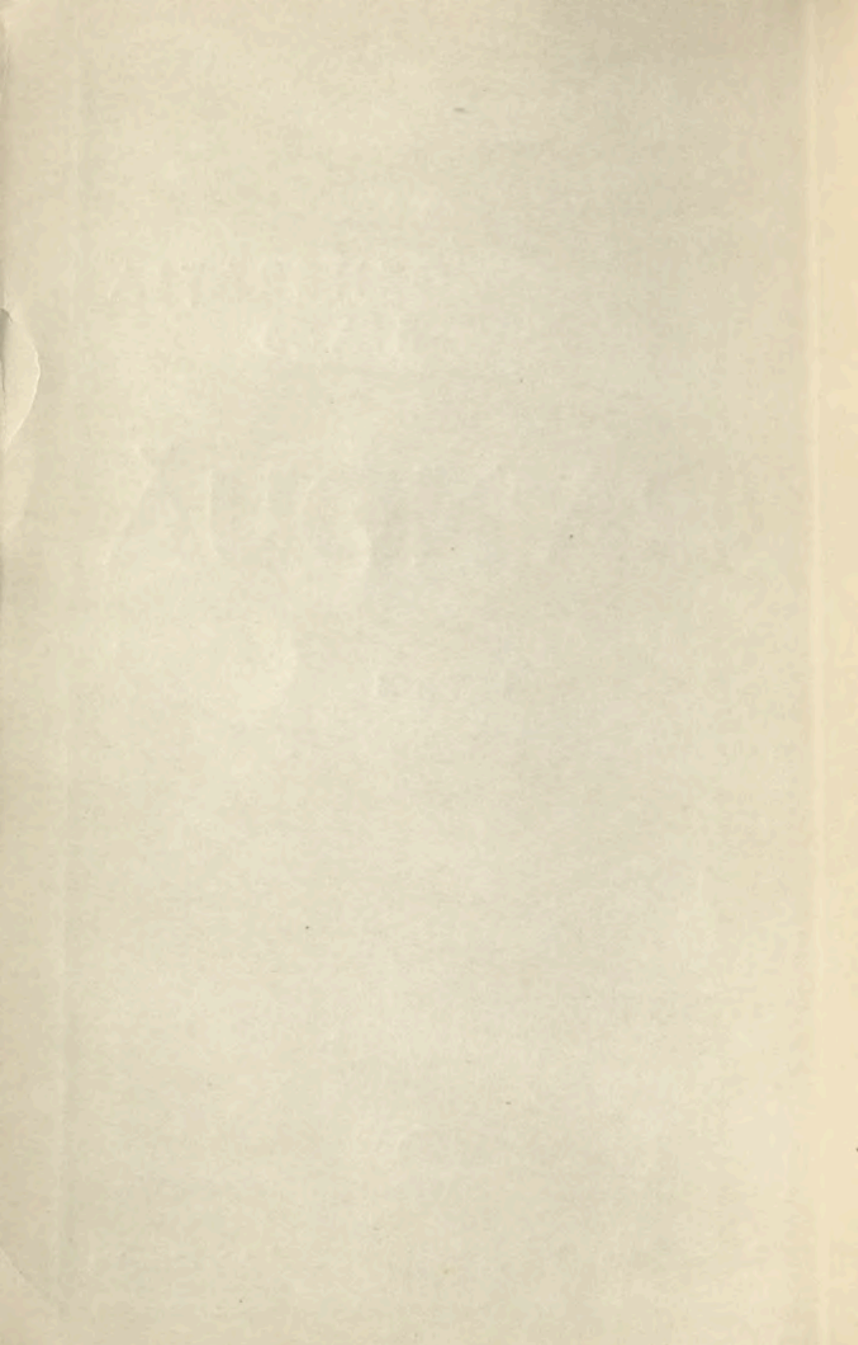
ȘI

ERA NOUĂ

EDIȚIA II

Iași—Editura „CARTEA MOLDOVEI” Ath. Gheorghiu

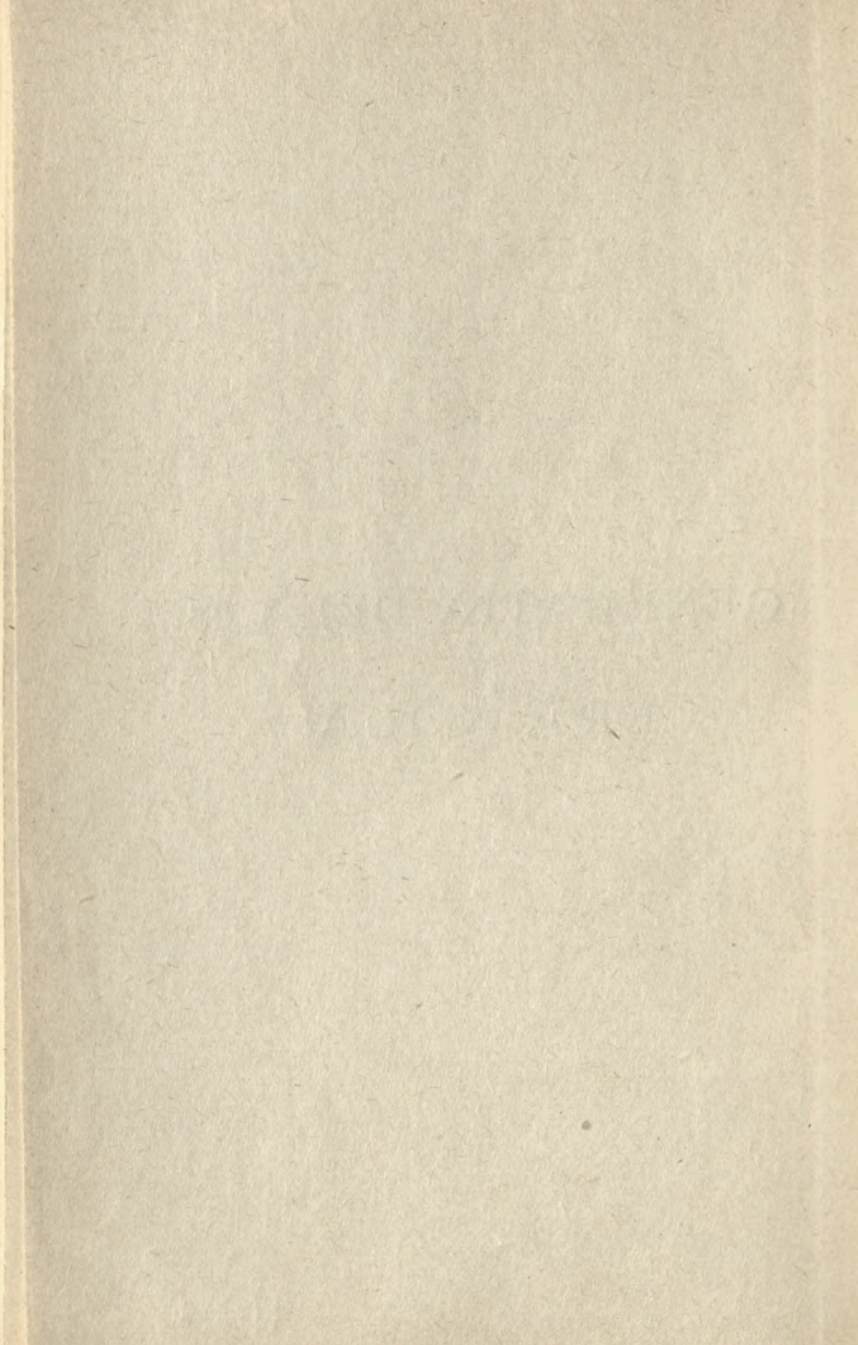

11-4120

GENERAȚIA DELA 48
ȘI
ERA NOUĂ

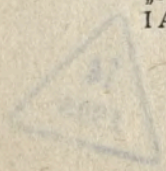
A. C. CUZA

GENERAȚIA
DELA 48

ȘI

ERA NOUĂ

TIPOGRAFIA
„ATH. GHEORGHIU“
IAȘI 1943

550438/1980
93(458), 19^a

563020G

Biblioteca Județeană
— CLUJ —

563.020

14
1995

Generației dela 48

*In admirarea faptelor mari
ce a săvârșit
Inchină acest studiu.*

AUTORUL

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AT HARVARD UNIVERSITY
CAMBRIDGE, MASS.

ÎN LOC DE „PREFĂȚĂ” *)

Ne oprim în fața acestei prime cărți de îndrumare politică și spirituală a lui A. C. Cuza, cu un sentiment aproape ciudat. Cartea aceasta pare să pretindă atât de puțin! Am recitit-o de curând. La prima vedere, s'ar zice că e vorba numai de o colecție de articole de ziar care abia dacă discută, pe un ton mai grav desigur, evenimentele timpului. Ale unui timp de acum mai bine de o jumătate de veac! Regăsim aici figuri dintre care, dacă unele rezistă fără îndoială, altele par definitiv înmormântate de timp. Cum ne-ar mai interesa astăzi opiniile, să zicem, ale unui Neculai Ionescu de pildă, fruntașul liberal de pe la 1880! și atâtea,—și altele.

Atunci, să lăsăm cartea... Ei, să nu ne grăbim atât! Câte orizonturi se despică într'adevăr în atâtea modeste, în atâtea vechi și totuși tinere pagini! Sunt aici câteva

*) Considerând că nu are rost să facă o „prefață” la o carte de A. C. Cuza, Dl. Toma Vlădescu, a refuzat invitația pe care i-am făcut-o noi, în acest sens.

D-sa a consimțit însă să ne pună la dispoziție câteva pagini inedite dintr'o carte la care lucrează și care va apare în curând: „A. C. Cuza — opera, omul și viața lui”.

Sunt pagini care se referă tocmai la această „Generație dela 48 și Era nouă”: ele pot așa dar să înlocuiască „Prefața”, pe care scrupulosul nostru prieten a crezut că n'are calitatea s'o facă.

din strigătele anilor noștri dintâi... Este puțin, sau poate este chiar mult, din nașterea noastră la viața de stat modern! Dar mai ales este o anumită pedagogie morală, sunt anumite directive spirituale care poate niciodată nu vor fi fost chemate să servească mai mult decât azi! Nu este nici o exagerare și mai puțin un paradox.

„**Generația dela 48 și era nouă**“, apare pentru prima dată în anul 1889 cu mai bine de zece ani, așa dar înainte de sfârșitul veacului trecut, pentru ca ea să rămână totuși aproape tot atâta de actuală și azi.

Rostul generațiilor în succesiunea lor, ideea unei anumite misiuni care incumbă distinct fiecărei generații în parte, apoi, în aceeași ordine, prerogativele tinerilor în fața unor înaintași cari n'ar înțelege datoria de a se da la o parte când misiunea lor a încetat, colaborarea acestor generații în sfârșit,—nu vi se pare că sunt aici atâtea probleme care ne interesează în egală măsură și azi? Atâtea probleme, care, dealtfel, nu sunt singurele—pentru că A. C. Cuza se arată puțin pretutindeni, așa cum îl știm, ca un anticipator asupra timpului lui...

Și atunci a ne ocupa cât se poate de atent de acest mic studiu pe care nici chiar o bună jumătate din veac trecută n'a putut să-l facă bătrân, ne apare nu numai ca o datorie pentru ceasul de azi, dar și ca o acțiune din cele mai binefăcătoare pentru o adevărată chemare la ordine a lumii noastre românești și deopotrivă pentru luminarea tineretului nostru în spiritul adevăratei doctrine.

Negreșit altele erau realitățile românești atunci. Alta era și opera pe care trebuia s'o desăvârșească „era nouă“ venită pe urmele „generației dela 1848“. După unirea țărilor surori, după câștigarea independenței într'un glorios războiu, și după primele legi constituționale proprii pe care ni le-am dat, țările noastre, abia definite, urmau să se adapteze formelor moderne de Stat.

O reformă agrară—care trebuia totuși să întârzie destul—

independența magistraturii sau echilibrul straturilor sociale el însuși, iată câteva din problemele care se puneau stringent Statului nostru, încă din ultima decadă a secolului trecut.

În plină tinerețe—avea abia 32 de ani—o tinerețe care se va păstra de altfel nealterată până în ziua de azi, — A. C. Cuza intervine în marea desbatere.

El vede mai întâi o lume care-și îndeplinise misiunea, dar care se consumase—se consumase iremediabil.

Negreșit, această generație dela 1848, prin destule confuzii ale unor inevitabile erori, dar mai ales cu o incontestabilă flacără a celui mai sincer patriotism, obținuse să dea țărilor noastre o formă de stat și să le ridice pentru prima oară la viața adevărată a dreptului public. Pentru aceasta a fost de ajuns desigur simplul entuziasm al luptelor noastre de proprie afirmare — entuziasm însă care nu mai era propriu acum să ofere nicio soluție complicatelor probleme care am văzut că nu întârziiau să se pună Statului nostru modern.

În această lume care ar fi fost destul de confuză dar care se lămură printr'un proces fatal de eliminare, ca și de altfel, prin simplul joc al evenimentelor, — ce va face A. C. Cuza ?

Descoperindu-se cu emoție și cu desăvârșit respect în fața bogatelor înfăptuiri ale generației dela 1848, din care nu va ezita să priceapă chiar ceeace ar fi putut să pară neadevăr sau eroare — el spune totuși net acestor iluștri bătrâni că opera lor era împlinită, că misiunea lor era terminată. Ei n'ar mai fi putut acum, prin chiar caracterul lor impropriu de a răspunde nouilor chemări ale zilei, decât să țină în loc, să zădărnicească Statul acesta chiar pe care ei înșiși se luptaseră să-l creeze.

Dar lucrul acesta nu s'ar fi putut tolera—și apare clar din opera lui A. C. Cuza că oamenii, oricare ar fi serviciile aduse de ei, nu-și pot aroga titluri de recunoștință.

care să meargă până acolo încât să dispună de cealaltă viață care nu le mai aparține, de viața fără sfârșit a unui neam.

În acest fel, A. C. Cuza va descifra pe viu o lege de permanentă actualitate a lucrului politic, în care se vede că fiecare generație are o misiune proprie, — urmând să se retragă însă de îndată ce această misiune s'a împlinit.

Este o primă concluzie a cărții lui A. C. Cuza. Ea este rodnică însă de bogate învățături.

Acest adânc cântăreț al Patriei franceze, care a fost Péguy, constată undeva, nu fără regret, că în succesiunea lor generațiile nu se mai întâlnise aproape nici în felul de a gândi, și nici chiar în vocabular... Nu mai gândesc la fel, și nu mai vorbesc, par'că, aceeași limbă.

Este o soluție de continuitate însă care n'ar putea decât să lovească adânc ființa fără sfârșit a unui neam, viața și sufletul lui continuu.

A. C. Cuza ne va arăta însă alt drum.

Chiar în această vehementă polemică pe care o duce cu generația dela 48, A. C. Cuza nu va uita totuși meritele bătrânilor, acest vast capital de experiență pe care-l reprezintă trecutul lor și, în felul ăsta, necesitatea chiar a acestor bătrâni.

Iată-l de pildă pe A. C. Cuza îmbrățișând chiar exce-sele unui Petru Maior, cărora dacă le cunoaște neade-vărul, le recunoaște totuși necesitatea.

Și iată-l văzând în chiar opoziția bătrânilor, în negația pe care ei sunt firesc înclinați s'o arate față cu atâtea radicale prefaceri, un control necesar, o critică utilă, dacă nu indispensabilă chiar—fiindcă ea reprezintă un permanent indemn la prudență, o frână a experienței de care elanurile tinerești au totdeauna atâtea nevoie!

Ideală colaborare, într'adevăr!

În felul acesta, dacă tinerilor li se arată clar că ei sunt investiți întotdeauna cu un mesagiu propriu, cu o misiune

dela care nu le este permis să abdice, li se arată nu mai puțin eroarea gravă de a întoarce spatele definitiv unui timp bogat, de experiență cel puțin, și unor bătrâni cari însă mai pot continua să-i învețe.

Fără să insistăm mai mult asupra timpului de azi — arătând atâtea poziții care se pot ușor identifica — dar dacă ar fi fost necesar să considerăm în miezul lucrărilor actualitatea cărții lui A. C. Cuza azi, această singură învățătură încă ni s'ar părea de ajuns.

Ea spune atătora din bătrânii noștri naivi, mărginiți și rapaci, legile firești prin care eliminarea lor se va opera cu necesitate. Ea arată unora dintre acei tineri cărora li s'a întâmplat să greșescă — dar pe care noi îi știm că au revenit astăzi la sentimentele juste — adevărul superior al propriei misiuni, dar și al colaborării generațiilor. Cu un cuvânt, ea ne spune tuturor adevărul...

Nu este însă singura bogăție pe care o aduce această veche și totuși atât de tânără carte a lui A. C. Cuza.

Indiferent de ochiul critic cu care am privi noi aceste vechi desbateri — dintre care unele am văzut că interesează în egală măsură și ziua de azi, — vom avea să constatăm permanent o rară pasiune intelectuală în care se unesc atât de armonios preocuparea binelui public și generozitatea ideilor.

Cititorul va reține fără îndoială o amplă discuție a socialismului — cu atâtea nobile accente ale inimii mai ales o erarhie de valoare a formelor sociale și chiar o destul de interesantă construcție a succesiunii lor...

Desigur, în fața acestor speculațiuni, noi ne dăm la o parte, prevenind pe cititor că este liber să-și aleagă singur poziția pe care o crede mai potrivită, considerând realitățile de astăzi ale științei politice,

Sensul însuși al lui A. C. Cuza, nu este oare chiar această libertate a discuției din care ies totdeauna marile adevăruri?

Deaceea ni se va îngădui să spunem, în ce ne privește,

că noi nu putem crede decât în permanența unor forme sociale mereu aceleași, și care, chiar atunci când nu se potrivesc cu idealurile noastre de bine sau de justiție, nu sunt totuși mai puțin *date* și, în felul ăsta, nu sunt mai puțin *necesare*.

Aceste desbateri au desigur importanța și semnificația lor pe care, azi mai ales, nu le-am putea ignora—și, oricare ar fi fost soluțiile la care se va fi gândit atunci, A. C. Cuza are meritul de a fi privit în față, încă dela început, aceste dificile probleme, și de a fi pătruns în ele cu o admirabilă libertate a inteligenței propriie totdeauna marilor gânditori.

Dar ceace ne va reține mai cu deosebire, prin atâtea contraste și prin atâtea extreme în care toate erorile ar fi fost posibile, este simțul echilibrului, al măsurii, în felul acesta simțul adevărului pe care A. C. Cuza va fi fost pe atunci, probabil, singurul să-l poată găsi.

Luând poziție într'adevăr pentru „era nouă“, așa cum **Maiorescu**, împotriva aceluiași erori, inițiasse în cultură „*direcția nouă*“, refuzând așa dar gongorismul patriotic și naționalist, A. C. Cuza a isbutit totuși să nu cadă nici în excesul contrar.

Firește, nu mai aveau nici un rost acele vane declamații în care agitația tricolorului, umbra lui Ștefan cel Mare sau bravura lui Mihai, încercau să țină loc de alte răspunsuri, altfel substanțiale, pe care le reclamau realitățile românești.

Apoi, nici naționalismul acesta retoric și fad, cu atât sgomot de goale vorbe fără control, de n'ar fi putut să nu îndepărteze un om care știa adevărul naționalismului altfel decât în declamație și farsă. Și în această ordine de idei, cât de înalt este răspunsul pe care, de foarte sus, cartea lui A. C. Cuza, această „*Generație dela 48...*“, va rămâne totdeauna să-l dea aceluia cari au încercat să calomnieze o luptă, o doctrină, o viață confundându-le

—inutilă rea credință de altfel!—cu o agitație verbală numai, sau cu simple și inarticulate silabe de ură!

Protestul lui A. C. Cuza, doar—stau mărturie toate paginile acestei cărți—s'a ridicat încă dela început tocmai împotriva acestui naționalism de vorbe și a acestor goale agitații verbale. Niciodată, A. C. Cuza nu e-a iubit! Alta, desigur, era misiunea lui... Iar adevărul lui crește acum până la cea mai frumoasă linie de echilibru.

Dacă A. C. Cuza repudia într'adevăr—și cu toată ironia pe care i-o știm!—acest naționalism vulgar și *latrans*, nu cumva pe de altă parte acest criticism pe care-l îmbrățișa, prezenta el însuși anumite primejdii?

Din această salubră și legitimă oroare față de parodia naționalismului, nu cumva severii critici dela începutul veacului nostru se pregăteau să repudieze însuși naționalismul? Să nu-i mai cunoască adevărul, necesitatea?...

Un exces, din nefericire, printr'un firesc joc al alternanțelor, chiamă mai întotdeauna excesul contrar.

A. C. Cuza a văzut,—nu a fost singurul oare?—drumul atât de alunecos, noua primejdie spre care se mergea cu atâta oarbă convingere.

Și atunci, cum de astfel se va întâmpla de multe ori în viața cărturarului nostru, A. C. Cuza se ridică, atât cât trebuie, în fața propriilor lui prieteni de luptă și de idei,—se arată astfel stând singur de veghe la marea răscruce unde se agitau toate influențele continentului.

Teoretizând socialismul—ca o superioară formă viitoare—A. C. Cuza nu uită totuși sensurile de apărare ale unui neam, care nu s'ar fi putut rătăci în generozități ideologice. Un individ, spune A. C. Cuza, poate avea aceste abateri care inclină anumite abdicări în favoarea sportului ideal. Un stat însă nu-și poate îngădui rătăcirii care i-ar face să-și uite sacrul lui egoism național, cum ar fi spus Saint-Simon.

Și atunci A. C. Cuza, în fața lui Titu Maiorescu, ia

poziție pentru Simion Bărnuțiu, arătând că devierile naționalismului, sau caricatura lui verbală, nu pot fi un argument împotriva naționalismului însuș. El va apăra astfel hotărât ideile de naționalitate ale înflăcăratului orator dela Catedrala din Blaj. Iată poziția lui A. C. Cuza. Ea se poate rezuma în aceste simple cuvinte care nu o singură dată revine într-o carte de atât adevăr și de atâta lucidă analiză a lucrului politic sub toate formele lui: *„pentru a ne putea desvolta în lumea reală și pentru a îndeplini misiunea noastră ca factor de cultură, trebuie să stăm pe terenul cel mai strâmt național cu putință“*.

Este marea concluzie desigur la care acest studiu trebuie să ajungă.

Dar să admirăm mai ales aici toate măsurile și acest perfect echilibru al unei admirabile gândiri politice.

Dacă A. C. Cuza se îndepărtează de generația dela 48, respins tocmai de grosolanele excese ale unui naționalism mai mult verbal de altfel, dar în orice caz fără pondere și fără adevăr pe de altă parte el va chema la adevărata ordine această „eră nouă“, ea însăși prea mult grăbită să nege și să dărâme, — o va chema la ordine în adevăr spunându-i că naționalismul nu poate fi confundat și că el trebuie să fie cel mai strict cu putință. Era singura poziție de apărare. Era însăși condiția propriei noastre dezvoltări, dacă năzuim cu adevărat să ajungem „un factor de cultură“ în concertul de culturi și civilizații al lumii moderne în care intrăm...

Și acesta va fi ultimul cuvânt al lui A. C. Cuza: *ființa noastră particulară în care urmează să ne desăvârșim, dând cuvânt tuturor particularităților noastre...*

De aceea A. C. Cuza va respinge, și de data aceasta, tot ce ar putea să constituie o falsificare a rosturilor noastre proprii, toate importurile ideologice care nu și-ar găsi la noi aceleași rațiuni pe care le au aiurea — propaganda socialistă de pildă, sau propaganda anti-religioasă

— și va cere cu un cuvânt să fim noi înșine, propria noastră figură, realitatea noastră unică. Este însăși formula naționalismului.

*

Cu aceasta desigur n'am rezumat decât foarte puțin dintr'o carte care cere neapărat să fie citită. N'ar fi imposibil de altfel să fi colaborat noi înșine puțin în marginea cărții lui A. C. Cuza, — dar sensul operelor de seamă nu este oare tocmai acela de a rodi, de a fi fertil în generațiile care vin ?

Iată și binefacerea pe care noi o nădăduim pentru tineretul de azi din recitirea cărții lui A. C. Cuza, într'un timp în care am văzut că ea continuă să agite încă probleme din cele mai actuale. E bine să se știe de altfel că, din această carte, tinerii români cari caută adevărurile Patriei, vor avea să cunoască cel dintâi cuvânt pe care l-a aruncat lumii românești profesorul naționalismului nostru.

Dar înainte de a incheia, o întrebare destul de insidioasă se pare că ar vrea să-și facă loc în colțul acestei discuții... Noi vom încerca s'o prevenim, cu grija de a nu se crede că am vrut cumva s'o eludăm înadins.

Cum se face într'adevăr, s'ar putea spune, că A. C. Cuza care a denunțat el însuși răul bătrânilor, care a arătat necesitatea succesiunii generațiilor, având fiecare misiunea ei, cum se face că el însuși, nu a tras consecințele propriiei sale doctrine, și a rămas să-și dispute arena publică și astăzi, — când a trecut de frumoasa vârstă a celor opt decenii pe care le-a sărbătorit acum cinci ani !

...Ei, e o întrebare, aceasta, la care noi vom răspunde cu altele !

Mai întâi, crede oare cineva că A. C. Cuza este bătrân ? Atunci nu-l cunoaște ! Nici nu-l simte... Și atunci firește, nici n'ar putea să-l discute ! Dar chiar în paginile acestei cărți, nu vorbește A. C. Cuza de acești bătrâni cari au

uneori privilegiul să nu mai cunoască servituțiile vârstei, rămânând astfel în fruntea tuturor generațiilor pe care le inspiră și le conduc?

Și iată dece atunci noi avem sentimentul — ca la 32 de ani! — A. C. Cuza își sărbătorește invincibila lui tinerețe de acum, își anticipa propriul lui portret din ziua de azi!

Dar este poate mai mult. Oare misiunea lui A. C. Cuza se va fi împlinit până azi? Desigur că nu era ușor — era cea mai grea misiune: în proprii termeni însăși prefacerea spiritului public — și noi vedem bine că a mai rămas încă mult de făcut... Este puțin melancolic s'o spunem — dar este în adevăr!

Și atunci cum ați fi vrut să se retragă A. C. Cuza? Dece s'ar fi retras!

De multe ori mai tânăr decât toți tinerii din jurul lui — cari nu odată l-au părăsit pentru destul de burgheze rosturi în partide bătrâne! — și mai ales, tot timpul, mereu afirmativ, dând singur toate răspunsurile pe care timpul nostru n'a încetat să le ceară: acesta e A. C. Cuza și azi.

Cum ar fi plecat atunci? Și unde? A. C. Cuza care de atâtea ori, a trebuit să dea, el, la o parte atâtea bătrâni, — de nu importă ce vârstă! — dar care-și terminaseră, ei, misiunea, sau nu avuseseră poate niciuna!

Și atunci pricepeți de ce A. C. Cuza, nu numai că nu se găsește în contradicție — dar apare, dimpotrivă, în marea consecvență a propriei lui doctrine.

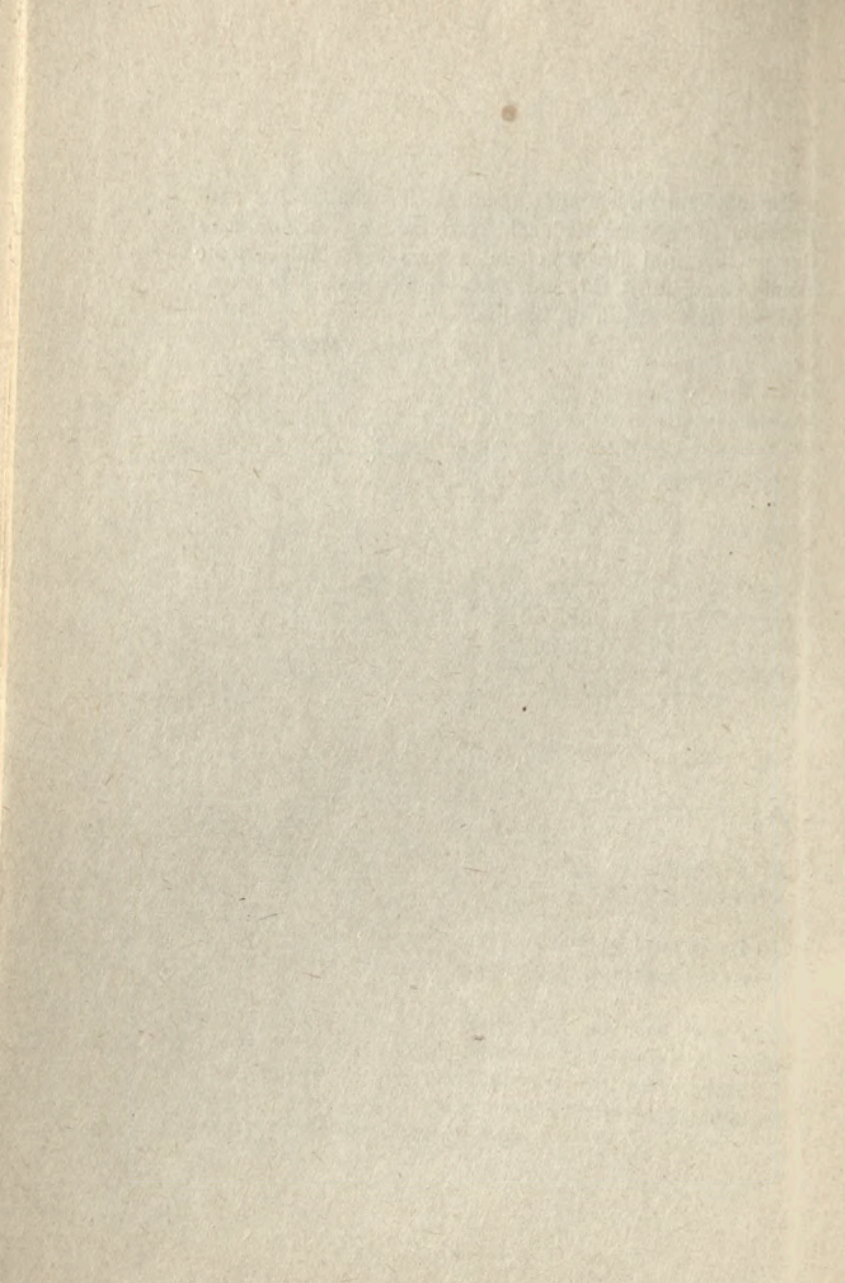
Dacă nu a plecat, dacă n'are de ce să se retragă, să plece, — e pentru că misiunea lui continuă, și pentru că el însuși e tânăr!

Iată un adevăr pe care trebuia să-l spunem. Dar iată mai ales, aici deopotrivă, secretul unei grave misiuni care se confundă cu una din cele mai frumoase vieți.

E un secret pe care cartea aceasta — *Generația dela 48 și era nouă* — ni-l desvăluie întreg.

Cu atât mai mult atunci, recitirea ei astăzi, ne dă sentimentul că regăsim un vechi elan care nu s'a sfârșit — dar pe care mai ales îl vedem propriu să fecundeze toate noile „începuturi“ care par să ni se deschidă și în ceasul ăsta pe acelaș drum de lumină.

Toma Vlădescu

GENERAȚIA DELA 48 ȘI ERA NOUĂ

Noi considerăm „organizarea” acestui stat ca misiunea generațiunii noastre, precum „crearea” lui a fost misiunea generațiilor dela 48.

P. P. CARP : Era nouă

I.

Scopul acestor cercetări nu este de a desbate cu de-amăruntul împrejurările prin care a trecut generația dela 48 și nici, după cum s'ar putea crede din a doua jumătate a titlului acestei lucrări, de a face un studiu, asupra discursurilor parlamentare ale D-ului P. P. Carp, și cari au fost adunate sub acest titlu. Scopul nostru este de a preciza poziția respectivă a acestor două generații cu totul deosebite, și de a dovedi că una din ele și-a isprăvit misiunea ce-o avusese, și că cealaltă, este dar

îndrituită de a-și succede, inaugurând aceea ce, cu drept cuvânt, putem numi o *Eră nouă*. Căci „Era nouă“ nu este numai cât un cuvânt vag și nehotărît, o plăzmuire a fantaziei D-ului Carp, după cum voesc a o insinua unii adversari politici de rea credință, sau numai cât nelămuriți în ideile lor, ci „Era nouă“ este, în adevăr, ceva real, o fază nouă a dezvoltării noastre, o anumită stare de lucruri care rezultă din rîvna generală a poporului nostru către progres. Și această stare de lucruri, pentru că se caracterizează prin lupta a două generații cu totul deosebite și în caracter și în aspirațiuni, și cu privire la problemele de deslegat, și care luptă trebuie să se sfârșească cu triumful a uneia din acele două direcții, care se esclud, iar triumful nu poate, firește, să fie decât în partea generației tinere, care vine să reînnoiască puterile organismului nostru de stat, cu drept cuvânt se poate numi o „eră nouă“. Căci precum era îndrituită generația dela 48 să vorbească de „era nouă“ generației ei bătrâne din vremea ei, care-și isprăvisise cariera, același drept îl avem și noi, la rîndul nostru, față cu o generație, care și ea și-a îndeplinit misiunea, și nu mai poate dar pricepe aspirațiunile și idealurile

noastre. Și precum generația bătrânilor din nainte de 48, a trebuit să cadă, în fața avântului puternic ce-l luase spiritul viguros al reformelor atunci trebuitoare, astfel ne credem îndreptățiți de a conclud că, pentru aceleași motive, va trebui ca generația dela 48, la rândul ei, să lase locul liber unui alt curent de reforme astăzi trebuitoare, pentru a căror aducere într-o îndeplinire, dar nici pricepere, ea nu mai are însușirile cerute. Și acest proces fatal de desorganizare, nimeni pe lume nu-l poate împiedeca, fie cât de iscusit și cât de ghibaciu în a le politiceii, pentru că nu oamenii, ci împrejurările sunt mai tari și rămân biruitoare.

Se naște însă acum întrebarea, dacă comparația între împrejurările care au dat naștere mișcării dela 48, cu împrejurările de astăzi, este nimerită, și dacă, în adevăr, acum se face o luptă analogă între două generații, care se exclud, și din care una trebuie să fie înlăturată, precum aceasta s'a întâmplat atuncea.

Noi credem că situația, privită din punctul de vedere general al mișcării către progres, este aceeași, și se caracterizează prin modul deosebit al dezvoltării noastre ca stat, care a făcut și la 48, ca și astăzi

ca o generație să fie *înlăturată* cu totul de o alta, și să nu se poată asimila, de oarece, deosebirile organice fiind prea mari, o apropiere între dânsule nu era cu putință.

În țările cu civilizație mai veche tranzițiile sunt mai puțin violente și mersul dezvoltării este mai încet, decât în țările cu civilizație mai nouă, unde este nevoie de a se trece deodată dela o stare de lucruri, la una cu totul deosebită de cea d'întăi și unde, prin urmare, nu se poate altfel, decât, ca reprezentanții unei stări de lucruri, să fie *înlocuiți*, de reprezentanții stării opuse, pe care nu o pricep, și din această pricină, firește că o învrăjmășesc.

Generația dinainte de 48, cași generația cu care acuma noi ne luptăm, se caracterizează tocmai prin această poziție cu totul negativă, față cu mișcarea generală către progres, din epocile respective. Și acesta este punctul de asemănare între amândouă.

Dacă însă ele se pot asemana din punctul de vedere al mișcării generale, ca însușiri și ca probleme de deslegat, ele sunt cu totul deosebite.

Generația dela 48, a fost, și a trebuit să fie, numai cât o generație de luptă,

care a avut de menire să răstoarne o stare de lucruri, din care avea să iasă statul român așa precum astăzi există, realizând astfel visul Românilor geniali din epoca gloriei noastre naționale.

Iar generația noastră, are de scop organizarea acestui stat, pentru care se cer alte însușiri, cu totul deosebite. Căci, pentru a dărâma o stare de lucruri, și pentru a realiza aspirațiile întregului popor către o viață neatârnată, nu era nevoie de o încordare prea mare a spiritului și de o cultură științifică serioasă, care, în totdeauna poate că în loc de a ne îmboldi către acțiune, ne face mai ales să fim nehotărâți și lipsiți de energie, pentru că ne arată o sumedenie de împrejurări și de căi deosebite, înspre care ne aplecăm deopotrivă. Era numai trebuință de *entuziasm* și de *abnegație*, și desigur că nimeni nu va tăgădui aceste două mari calități, prin care s'a deosebit generația trecută și care atunci trebuiau să o caracterizeze, ca unele ce singure, numai, puteau să-i permită de a îndeplini cu succes, misiunea ce avea și care nu era alta decât *crearea statului român*.

Cu totul alta este însă misiunea generației noastre care nu mai are de creat,

ci numai de *organizat* statul nostru. Și dacă, pentru îndeplinirea scopului pe care l-a realizat generația trecută, trebuia entuziasm și abnegațiune, pentru deslegarea problemei astfel precum i se pune generației de astăzi, trebuie calități cu mult mai modeste: o stăruință luminată și o perfectă cunoștință a legilor organizării de stat, astfel precum știința modernă a căutat să le stabilească. Dar deși cu mult mai modeste, aceste calități se cer neapărat de la oamenii cari acum se ocupă de politică în țară la noi, și fără care, n'ar putea, dar nici nu ar avea dreptul macar, de a vorbi în ale politiceii. Căci astăzi nu mai este vorba de a băjbăi, așa în bobote, după cuvinte mari în lumea nemărginită a fanatiei, cuvinte, cari sunt menite să trezească entuziasmul și care în adevăr că-l trezesc, atunci când sunt rostite, în anumite împrejurări, de către un bărbat venerabil, convins de înalta sa misiune. Patrie !... Naționalism !... Ștefan cel Mare !... Umbra lui Mihai !... Toate aceste sunt foarte frumoase, și un discurs, care nu ar conține decât numai asemenea exclamări, dar cari să fie rostite la locul lor, desigur că ar putea să ne miște puternic și să trezească în noi, entuziasmul trebuitor pentru săvârșirea fap-

telor mari, cari nu se îndeplinesc decât prin abnegațiunea și jertfirea individului față cu obște. Dar atunci, când împrejurările s'au schimbat, aceste cuvinte nu numai că ne vor lăsa reci, dar mai vârtos, ne vor supăra, pentru că vin, sau din perfecta necunoștință a lucrurilor despre care este vorba, sau nu sunt rostite iarăși, decât pentru a face efect asupra spiritelor naive, care asemenea nu sunt în curent, cu chestiunile care atunci stau în desbateri. Așa dar, avându-și obârșia sau în ignoranță, sau în reaua credință, ele nu pot trezi decât energica noastră desaprobare.

Și în adevăr că astăzi împrejurările sunt cu totul altele.

Atunci, când era vorba de a crea statul român, fusese nevoie de a îndrepta entuziasmul națiunii către acel scop măreț și era firesc lucru ca, cu acest prilej, să se invoace umbrele eroilor cari și ei se jertfiseră pentru același scop. Și ce efect puternic trebuiau să facă la rândul lor acele evocări a unor martiri a cauzei sfinte, asupra acelor, cari astăzi erau chemați poate de a cădea martiri la rândul lor și pentru aceeași cauză. Așa dar, cuvintele frumoase de „Patrie!“... atunci când patria era îngenunchiată și calcată de streini; de „Na-

ționalitate“ atunci când se luptau pentru dânsa; Ștefan și Mihai !... trebuiau să facă o adâncă impresie asupra unei generații care împărtășea aceleași idealuri și se lupta pentru realizarea lor.

Dar cu vremea, lucrurile s'au schimbat. Statul român există, naționalitatea noastră nu este direct amenințată de nici un dușman strein, iar Ștefan și Mihai, pot odihni în pace în mormintele lor de eroi, căci realizându-se scopurile pentru care ei s'au luptat, nu ar mai fi nici o trebuință de a le turbura somnul. Și la ce oare le-am profana în tot momentul pacea sfântă în care au adormit pentru vecie ? Pentru ca să vie să deslege chestiunea agrară și să ne dea independența magistraturii, despre care acum este vorba ?

Asemenea cuvintele de libertate !... și de constituție !... care revin atât de des în discursurile generației trecute, aveau și ele rațiunea lor de a fi, atunci, când, în adevăr, nu existau libertăți și când în locul constituției, era regulamentul organic, și acesta încă tălmăcit după trebuința momentului, a aceloră, pentru care lege nu era ca să-l îngreădească. Atunci se înțelege că aceste cuvinte, trebuiau să dea un im-

puls puternic, generației care se lupta pentru dobândirea lor.

Dar astăzi ? Ce-ar mai însemna cuvântul sonor de libertate !... rostit în tot momentul, atunci când nimeni nu o calcă, de constituție !... când ea există și este respectată de toți deopotrivă ?... Și oare asemenea vorbe, nu sunt ele, după cum am spus mai sus, sau isvorite din ignoranță, sau din rea credință ?

Astăzi ne aflăm dar în fața unor probleme cu totul de altă natură, decât erau acelea în fața căroră se găsea generația dela 48. Pentru deslegarea lor se cer calități cu mult mai puțin înalte și mărețe, o minte rece, obicinuită să cerceteze lucrurile fără pătenire și o stăruință nestrămutată în urmărirea unor reforme de care statul român are nevoie, pentru a se așeza pe temelii puternice. În faza în care am intrat astăzi, vorbele sonore nu mai au ce căuta. Căci nu cu vorbe goale putem noi înainta astăzi în domeniul atât de anevoios al reformelor trebuitoare unui stat în împrejurările anumite prin care trecem. O neobosită concentrare a spiritului în aceeași direcție, și ani îndelungați de muncă serioasă, pot dar singure numai să ne dea astăzi competența cerută pentru dezlegarea

unor chestiuni atât de importante ca acele care se leagă de organizarea statului român, propria misiune a generației de astăzi. Și nu numai de știința luată din cărți, scrise aiurea, pentru împrejurările de acolo, are nevoie un om de stat, ci de un spirit independent, înzestrat cu puterea de a observa faptele reale și deosebite din țară dela noi.

Se pare însă că aceste calități lipsesc cu totul întregii generații dela 48, care nu s'a deosebit nici prin spiritul practic de observare a faptelor reale și nici prin iscusința ei în domeniul teoriei. Și numai o simplă iluzie era aceea a unui om de stat din generația trecută, care venea, să-și bată joc de știința modernă, în numele unei practici îndelungate în afacerile statului, care la dânsul, nu era decât un empirism vulgar, și afirmând cum că dreapta judecată putea să înlocuiască știința în domeniul politicei. Ș'apoi, mai era aceasta încă și un sofism, deoarece lăsa să se întrevadă, cum că oamenii de știință, erau lipsiți de dreapta judecată a omului de rând.

Oricum fie, din observarea faptelor, putem deduce, că astăzi am intrat într'o fază, unde mai ales se cere o minte sănătoasă îmbogățită de cunoștinți. Și chiar dacă

întreaga generație dela 48, ar putea să spue ca prințul Dimitrie Ghica, într'un răspuns ce l-a dat D-ului Carp că: „*Inima nu mi-a îmbătrânit!*” încă aceasta, în împrejurările de față, n'ar putea fi privită ca afirmarea unei calități pozitive, ci mai degrabă ca un defect. Inima voește binele, în adevăr, dar nu are și puțința de a realiza cu folos, în împrejurările grele prin cari trec popoarele în timpurile moderne.

Și am voi noi, ca, lipsind acele calități, care se cer astăzi dela oamenii politici, să fi ramas, întregii generații dela 48, dar mai ales șefilor ei venerați, macar o inimă, care să nu fi îmbătrânit. În acest caz noi suntem siguri, că nu neîncrederea și prigonirea ne-ar întâmpina pe calea unei voioasă, pe care am pășit, ci blândeța și îngăduirea, care ar trebui să o aibă bătrânii, în totdeauna, față cu generațiile care se rădică.

Dar nu se poate. Căci după cum generația trecută a trebuit să se lupte în contra bătrânilor din vremea lor, tot astfel vom trebui să ne luptăm și noi la rândul nostru. Și este un bine ca să fie așa, mai întâiu, pentru că numai lupta hotărăște care sunt acei vrednici de a trăi, și apoi, pentru că este asemenea de trebuință, ca ge-

nerația, care apune, să lupte pentru a împiedea rădicarea prea de timpuriu, a unei generații, poate prea tinere, pentru sarcina ce-și închipue că o va putea purta, amăgită fiind despre puterile sale. Este bine, zicem, pentrucă măsura cu care măsurăm binele, nu poate să fie luată, decât după foloasele pe care le trage întreaga propășire, a cărei factori noi suntem, și nu după binele nostru ca indivizi. Noi nu însemnăm nimica și pe noi nimeni nu ne înțereabă de păsurile noastre. Această luptă, la care suntem supuși de nevoie, este poate pentru noi ceva dureros, dar ea este de trebuință ca una ce singură lămurește situația respectivă a fiecăruia. Și numai atunci, când în această luptă, o parte a fost cu totul strivită, pe când alta s'a rădicat deasupra ei, putem spune că învinsul dăduse tot ce-i fusese prin putință, ca factor al propășirii generale, și că învingătorul era destoinic de a-i lua locul cu folos. Căci trebuie, mai întâiu, ca toate condițiunile să se îndeplinească, pentru ca o schimbare să se poată face, și un pas mai înainte în mersul propășirii omenеști, care este înceată și anevoioasă, nu după cum ar voi unii nerăbdători, care neținând samă de aceste condițiuni, cer lucruri, care de a-

doua zi s'ar risipi, dacă cineva, având, se înțelege, și puterea, ar avea nesocotința de a le clădi, mai înainte de îndeplinirea lor. Iar atunci, când toate condițiile s'au îndeplinit ca o schimbare să se facă, nimic nu o poate împiedeca, nici regretele unora nici eforturile celorlalți pentru a i se opune, căci nu împrejurările sunt în puterea oamenilor, ci oamenii în puterea lor.

II.

Crearea statului român fiind vederata misiune a generației dela 48, și aceasta terminându-se cu războiul pentru independență și cu recunoașterea noastră ca stat de sine stătător, logic ar fi fost, ca, dacă nu îndată după executarea acestei misiuni, a cărei desăvârșită îndeplinire însă putem spune că atârna și dela regularea altor chestiuni, în legătură cu crearea statului, dar cel puțin, câțiva ani după aceea, generația dela 48, să se fi retras de bună voie, lăsând locul liber generației care venea cu altă misiune, adică *organizarea* statului astfel creat de dânsii. Căci, n'a fost vina generației trecute, dacă civilizația pe care voise să o introducă în țară, nu a dat roade mai bune și nu a putut să fie

asimilată mai ușor, din pricina și a grabei cu care fusese fatal de a se introduce, și care grabă, a zdruncinat toate în organismul statului nostru. Torentul civilizației, care se năpustea asupra noastră, nimeni nu era în stare să-l oprească și mai puțin încă o generație, care *trebuia* să fie puternic entuziasmată de superioritatea acestei civilizații, pentru a răsturna o stare de lucruri cu totul barbară, care, în mijlocul celorlalte state civilizate, îngăduia anomalii ca robia de pildă. În asemenea condiții va înțelege că nu se putea pretinde, că generația chemată numai de a dărîma o stare de lucruri, să fi fost înzestrată și cu spiritul critic trebuitor alcătuirii unui organism de stat nou.

Ar fi fost logic dar, ca să se fi retras atunci când problema organizării statului începuse a se pune, lăsând ca aceasta să fie deslegată de generația tânără, înzestrată cu spiritul critic al științei moderne, care venea să întregască opera începută de dânsa și care, pentru acest sfârșit, trebuia să-i fie atât de scumpă. Era însă fatal ca această retragere să nu se facă decât prin luptă, atunci când împrejurările ar fi cerut-o, cu logica lor care nu îngăduie.

Lupta se începu dar, și după câțiva ani

ea ajunse la acea criză din care trebuia să iasă biruitoare generația, care reprezintă mai bine aspirațiile țării către reformele cerute în împrejurările de față. Căci, nu trebuie să se uite, lupta nu a fost astăzi între partidul liberal care deținea puterea și între opoziția unită cu elementele ei dispartate, lupta a fost, în înțelesul ei, între generația dela 48, și generația care pregătea o eră nouă. Și aceea ce este frumos în această luptă, este faptul că generația dela 48, *ajunsă la cel de pe urmă grad de desbinare*, se combătea pe sine însăși, împărțită fiind între guvern și opoziție, și aceasta, cu un ultim avânt de entuziasm, care a fost caracterul său chiar dela început. Pe câtă vreme *contempla* numai propria ei activitate, ea vedea foarte bine că timpul ei se trecuse, după cum o dovedește iritația ei pătimașă din opoziție. Astfel se face că dd. Lascar Catargi, Kogălniceanu, Neculai Ionescu și chiar Dumitru Brătianu au combătut cu atâta înverșunare pe d. Ioan Brătianu, dându-și din opoziție foarte bine socoteală, că era nevoie de o schimbare radicală, dar având, se înțelege, iluzia, că această schimbare trebuie să se facă de *dânsa*, pe când întreaga ei activitate nu mai era, ca mișcare culturală,

decât o imensă negațiune a propriei sale existențe, care-și isprăvise misiunea și trebuia să dispară. Și lupta a fost atât de crâncenă în sânul acestei generații, care odinioară *împreună* colaborase la crearea statului român, după cum o dovedește aș vântul general dela 48, și unirea, unde toți bărbații de stat din această generație, luptau alături, pentru aceeași cauză, încât astăzi, nu numai prietinii vechi de luptă, dar chiar *frații* se dușmăneau cu tărie. Atât de adevărat fiind, că mai presus de interesul nostru strâmt ca indivizi, stă interesul propășirii întregului, ai căror factori inconstienți și pururea jertfiți suntem noi.

Și pe când, conform firii sale, al cărei caracter era *entuziasmul*, generația dela 48, nerăbdătoare chiar la bătrîneță, n'a găsit alt mijloc pentru a se combate pe sine însăși, decât revolta și turburările de stradă, după cum o dovedesc atât procedeele guvernului față cu opoziția, cât și purtarea acesteia față cu dânsul, generația tânără, care era menită să înceapă o eră nouă, iarăși conform firii sale, al cărei caracter de căpetenie este *cugetarea rece*, stătea deoparte, așteptând să se potolească patimile, pentruca ea să vie apoi să-i împace

pe toți, dând țării reformele de care simțea că are trebuință, dupăcum o dovedeau însuși aceste turburări, care nu erau decât simptomele unei boale a organismului nostru de stat.

S'a făcut o învinuire de această purtare a partidului nou de guvern, care se pregătea pentru niște lupte, unde trebuia altăceva decât numai patimi înferbântate, dar această acuzare a fost cu totul nedreaptă, și făcută în necunoștința mersului fatal al împrejurărilor. Atitudinea acestui nou partid de guvern a fost o necesitate, nu ca tactică de partid, care tindea să pue mâna pe putere, ci ca necesitate organică. Nu egoismul strâmt l-a împiedecat de a se coborî în stradă, ci firea sa astfel alcătuită, care era tocmai *rațiunea sa de a fi* în împrejurările de față, și care îl indica, prin urmare, în mod fatal să fie moștenitorul unei generații, care-și isprăvea cariera într'un ultim paroxism de entuziasm. Și dacă acest partid nu ar fi existat, astfel precum exista, desigur că niciodată guvernul trecut nu ar fi căzut, pentru că nu era nici o rațiune ca să fi fost înlocuit. Acei cari năzuiau să-i ia locul, erau tot din aceeași generație, care-și *isprăvise cariera*, cu deosebire că ei nu aveau macar omogeneita-

tea neapărat cerută dela un partid de guvernământ. Generația dela 48, cu d. Ioan Brătianu trebuia să cadă, în adevăr, dar ea nu putea să fie înlocuită *tot de generația dela 48*, cu dd. Dumitru Brătianu, Lascar Catargi sau Kogălniceanu. În cazul acesta s'ar fi făcut numai un pas pe loc, dar nu un pas înainte pe calea proșpătării. Adică, întreaga mișcare s'ar fi făcut numai în folosul a câtorva indivizi, nu a întregului.

Faptul însă, că unii oameni, în momentele cele de pe urmă, când nu se juca decât actul final și cu totul material al acestei lupte, nu s'au coborât în stradă, dovedește el oare că acei oameni nu au *luptat*? Desigur, dacă prin luptă nu se înțelege decât numai lupta curat brutală, nu însă, dacă prin luptă, se înțelege o luptă de idei. Niciodată acest partid nu a încetat de a desfășura principiile în virtutea cărora, el reclama puterea pentru dânsul, cu o satornicie, cu o liniște și cu o lealitate, care poate pentru întâiași dată o arata un partid politic la noi în țară. Și numai mulțumită acestei consecințe în purtarea sa, el a putut, pe deoparte să ajungă la putere, în împrejurările de față, și, pe de altă parte, ajungând la guvern, el

nu a fost silit să mintă țării, de oarece în opoziție, nu făgăduise decât aceea ce știea că un guvern poate să ție. Aceste toate nu erau izvorite din egoismul strimt de partid, ci erau hotărîrea nestrămutată de a reforma năravurile noastre politice, pentruca, cu drept cuvânt, să se poată spune, că s'a inaugurat o „Eră nouă“.

Se spune însă, că niciodată nu ar fi căzut guvernul trecut, dacă toți ar fi avut aceiași atitudine liniștită față cu abuzurile sale. Se înțelege, precum și contrariul este tot atât de adevărat, adică, că guvernul lui Ioan Brătianu, nu se schimba nici o dată, dacă toți l-ar fi combătut cu aceleași mijloace. Misiunea opoziției unite, alcătuită din tot soiul de elemente dispartate, care nu puteau să dea un guvern, nu fusese decât cu totul negativă, având ca scop de a răsturna o stare de lucruri nesuferită. Misiunea partidului tânăr era însă de a alcătui guvernul nou, pentruca să întregească opera schițată în trăsături stângace, de către generația dela 48, a organizării statului român. Se părea dar cel puțin curioasă pretenția pe care o avea opoziția unită, de a voi să dureze, încă sub această formă, și după căderea lui Ioan Brătianu. Să dureze, cum? ca *Opoziție*?

Aceasta nu se mai putea, fiindcă nu s'ar fi știut atunci, cine să fie la guvern, de oarece, din punctul său de vedere, nu exista, politicește, decât *ca*, opoziția-unită, și *guvernul lui Ioan Brătianu*, pe care-l com-bătea. Căci, în înalta sa înțelepciune, ea nu considera ca existente elementele, care nu făceau parte din aceste două combina-ții. Să fi existat *ca guvern*? Dar pe ce principii anume și cine trebuia să guver-neze? Liberalii d-ului Dumitru Brătianu, sau conservatorii d-ului Lascar Catargi, sau cu toți împreună? Dacă *unul* din aceste două elemente trebuia să rămâie, aceasta desi-gur nu însemna că a rămas *Opoziția-unită*, și dacă *amândouă* voiau să gu-verneze alătura, aceasta este cea mai bună dovadă, că nu aveau macar conștiință des-pre existența lor deosebită, deoarece, dacă ar fi avut rațiunea de a fi, ca liberali și conservatori, ei desigur trebuiau să aibă principii de guvern, cari nu le-ar fi îngă-duit, ca împreună să ocârmuiască. Aceasta dovedește însă, la ce grad de desorgani-zare ajunsese spiritul politic la noi în țară, și cât de imperios se impunea limpezeala ce s'a făcut cu venirea unor oameni lu-minați și conștienți despre misiunea lor.

Așa dar, nu o anomalie a fost venirea

Junimii la putere, ci ar fi fost, mai vârtos, un lucru cu totul neînțeles, să fi venit *Opoziția-unită*, pentru că ea, ca generație, nu mai avea nici o rațiune de a fi, și ca partid, nu avea omogeneitatea cerută pentru a constitui un guvern. Căci nu cei mulți formează partidele, dar acei cari sunt ținuți împreună de aceleași idei, fie cât de puțini la număr. Iar când se adună mulți la un loc, fără ca să aibă aceleași convingeri, ei nu alcătuiesc decât o gloată, sau o tovărășie.

III.

Visul generației dela 48, fusese crearea unui stat român neatârnat, și aceasta a fost înalta ei misiune. Înțelegând aceasta, întreaga generație, fără deosebire, a conlucrat la unirea țărilor surori, care era cel întâi pas ce trebuia făcut. Mai rămânea dar ultima și cea mai grea problemă de deslegat : independența țării.

Aici însă, se învederează deja necontestate simptome de decadență. Căci, pe când unirea s'a făcut cu concursul tuturor bărbaților din acea generație, războiul, care era actul cel de pe urmă, pentru așezarea statului român pe baze solide, a fost com-

bătut cu înverșunare de către d. Lascar Catargi și de către partidul său. Puterile generației scăzuseră în mod simțitor și bătrîneța slăbise întrînsa instinctul, ce-i arătase odinioară, în mod atît de limpede, calea pe care trebuia să pășească.

Cu părere de rău dar, trebuie să recunoaștem, că simptomele de dezorganizare a generației s'au manifestat, mai întîi, în sânul partidului conservator și că d. Catargi, combătînd războiul, nu și-a dat socoteală despre misiunea, pe care generația a cărui reprezentant era, o avea de îndeplinit. Și, ne voind să conlucreze la ultimul act, care de drept cădea în atribuțiile sale, era firesc, ca rolul său politic să se sfârșească, odată cu îndeplinirea aceluși act de către un alt membru din generația sa, d. Ioan C. Brătianu. Și numai săvârșind acest ultim act al misiunii ce încumba generației sale, și pe care era dar îndrituit de a-l săvârși, d. Brătianu, a putut da naștere iluziei legitime, cum că el era marele om de stat, chemat ca să inaugureze era nouă, în care trebuia să intrăm îndată după război.

Mare om de stat a fost d. Ioan Brătianu, pentrucă a dovedit că este la înălțimea misiunii sale de fruntaș și conducător

al unei generații. Dar tocmai pentru aceea, d. Brătianu, nu poate să fie și omul unei alte generații, cu altă chemare deosebită, pentru care dânsul nu putea să aibă însușirile cerute. Nici el nu putea dar să iasă din sfera de acțiune a generației sale și aceasta, pentru motivul, că chiar dacă ar fi fost acel om extraordinar, ca la bătrîneță, să-și prefacă cu totul cugetarea și să poată zămisli alte idealuri, încă el nu ar fi avut puterea de a le urmări, și de a le realiza. Și împrejurările au arătat în deajuns, că d. Brătianu, cu toate eforturile ce a făcut, a fost silit să se frământa pe loc, în neputința de a merge mai departe, și să-și isprăvească cariera, încunjurat de o droaie de răi, cari nu aveau altă țință decât interesul lor strâmt și egoist.

Și această neputință, în care se află omul, de a ieși din marginile sferei sale de acțiune, și de a deslega cu succes probleme, cari nu cad în competența sa, o putem constata și din alt fenomen, care s'a petrecut tot cu ocazia războiului. Căci participarea noastră la război, nu a fost combătută numai de d. Catargi, omul generației dela 48, dar și de d. Carp, care este unul din fruntașii generației noi. În ade-văr, însă acolo unde această atitudine era

pentru d. Catargi, o mare greșală politică, pentru faptul că nu a fost conștient de misiunea, ce-o avea generația d-sale, de a *crea statul român*, pentru d. Carp, mai ales modul cum a combătut conlucrarea noastră la război, a fost un merit, judecat iarăși din punctul de vedere al misiunii ce avea generația sa de îndeplinit, și a spiritului ce trebuia să-l caracterizeze. Dl. Carp, om eminamente practic și rece în judecarea împrejurărilor, se întreabă la fiecare pas, cari sunt *foloasele*, pe cari noi le-am fi putut câștiga din o alianță cu Rusia, temându-se de *sacrificiile enorme*, ce ne va impune o asemenea alianță. D-lui se opunea cu tărie argumentului „simpatiei ce trebuie să avem pentru populațiile creștine de peste Dunăre“, găsim cu drept cuvânt că: „nu suntem nici destul de bogați, nici destul de fericiți, pentru ca să putem face fericirea altora:“ și încheind cu următoarea declarație categorică: „votiez contra acestei convențiuni (convențiunea cu Rusia) pentru că este primul pas al unei alianțe care în schimbul unor mari *sacrificii* nu ne va da nici un *folos*“.

Se vede dar, din aceste citate, cum că aceea ce preocupa spiritul practic a lui Carp, erau pe deoparte *foloasele*, pe care făcea greșală de a nu le vedea nicăeri, și

sacrificiile, de care se temea cu drept cuvînt. Tocmai calitatea eminentă practică, a spiritului lui Carp, l-a făcut să nu vadă scopul mai mare, pentru care *trebuia* să se facă războiul. Sacrificii enorme, în adevăr că s'au făcut și foloase *materiale*, în întelesul strîmt al cuvîntului, nu am dobîndit, dar cu toate acestea, era neapărat trebuitor ca războiul să se facă, n'a fost decît, pentru a ne lămuri înșine despre puterile noastre, și de a ne arăta nouă și celorlalte popoare, cum că și noi existăm. Și apoi, aceea ce era atunci în chestie, era crearea definitivă a statului român, chiar cu jertfele, pe care le-a adus țara, îndeplinirii acestui mare act, și era bine, ca acel stat să iasă. nu din chibzuirile unui congres de pace, ci impunîndu-se în luptă bărbătească.

Aceasta însă, sprijină întru cîtva părerea noastră, cum că o generație nu poate să întrevadă lămurit, decît scopurile și rîvnele ei proprii, și că atunci, când ea, cu felul său de a vedea lucrurile, cercetează alte rîvne și alte scopuri străine de chipul său de a vedea, ea trebuie numai decît să se greșască. Și mai întărește încă, aceea ce s'a spus mai sus, că este bine, ca numai prin luptă, o generație să înlocuiască pe ceealaltă, pentru că numai lupta

poate să dovedească, cari sunt acei vrednici, și când a sosit momentul ca un factor să dispară, și altul să-l înlocuiască cu folos.

Aceasta ne va servi și de tranziție, pentru a vorbi de situația ce s'a creat în urma luptelor politice, cari au avut de rezultat, îndepărtarea definitivă a generației dela 48, dela conducerea efectivă a statului român.

În prima linie rezultă că, niciuna din formațiile vechi politice, nu mai poate avea ființă în împrejurările de față. Liberalii vechi și conservatorii vechi, au dispărut pentru totdeauna ca partide politice, pentru că misiunea lor a fost îndeplinită. Grupându-se pentru realizarea scopului determinat a creării statului român, și ajungând la marginile vieții, oamenii acestei generații. nu mai aveau puterea și nici timpul, pentru a se grupa în vederea altor scopuri, pe care chiar nici nu le mai întrevedeau atât de limpede. Astăzi dar, generația tânără, va trebui să formeze alte grupări, în vederea îndeplinirii proprii sale misiuni, care este organizarea statului român. Și fiind în chestie astăzi, o lucrare atât de anevoiasă și atât de complicată, precum este aceea a organizării unui stat, se impune, firește. fiecărui grup politic de

a veni cu idei lămurite în această privință, rămânând dar ca grupările, deacum înainte, să se facă numai pe terenul principiilor, și nicidecum împrejurul unei persoane, cât de simpatică ne-ar putea fi de altmintrelea, ca persoană. Aceste cliențele trebuie să dispară.

Legile firii fiind veșnic aceleași, și deosebirea celor două direcții opuse, fiind, am putea spune, ceva organic în alcătuirea spiritelor omenești, se înțelege că și acum, grupările se vor face, tot sub numele de liberali și de conservatori. Cugetarea omenească însă, și aceasta este caracteristica veacului nostru, ridicându-se din ce în ce mai sus deasupra lucrurilor, pe care le vede acum în întregul lor, și totodată, prin urmare și deasupra patimilor, a căror esență, este tocmai de a nu vedea lucrurile, mai ales, decât *numai* dintr'un singur punct de vedere, rezultatul va fi, mai întâi, o mai mare obiectivitate și liniște, în discutarea chestiilor, ce s'ar putea prezenta, și o mai largă îndreptățire a tuturor, nu numai de a-și exprima dorințele, dar chiar de a le realiza. Se cere dar astăzi, ca să se ție seamă de toate interesele deopotrivă, și idealul ar fi, atât în aceea ce se atinge de discuție, cât și despre îmbunătățirile ce tre-

bue să se facă, ca cu toții să privească lucrurile, pe cât se poate în întregimea lor, și dar să nu ceară fiecare, decât aceea care poate să dea. Foarte departe vom rămânea pururea de o asemenea ideală obiectivitate, care abia se întâlnește la naturile cu totul înalte, dar care nu poate fi partea generalității oamenilor. Totuși, trebuie să recunoaștem, ca un caracter deosebit al timpului nostru, metoda critică cu care procede în discutarea lucrurilor, părăsind dogmatismul trecutului, care afirma cu îndărătnicie o direcție oarecare, făcându-și o fală din intransigența lui. Asemenea deprinderi, nu mai intră astăzi, în obiceiurile gândirii moderne, care primește în mod ironic, aceste naive iluzii ale vanității omenești.

Oricum fie poziția respectivă și procedurile partidelor între dănsese, sigur este, că ele se vor reconstitui iarăși ca partid liberal și ca partid conservator. Și chiar de pe acuma se poate vedea, că partidul conservator, care în aceste momente se află încă într'o epocă de criză, eliminând din sânul său elementele cele vechi, începe a se strânge, încetul cu încetul, împrejurul unui serios program de reforme, bazat pe nevoea simțită de toți, a unei te-

meinică organizări a Statului. Și era firesc, ca acest început de reconstituire pe baze cu totul nouă, să se facă, de către partidul conservator, care, în vremea îndelungatei sale îndepărtări dela conducerea efectivă a afacerilor, a avut timpul, să cugețe în mod obiectiv, asupra împrejurărilor prin care ne strecurăm. Rămâne acum, ca partidul liberal, astăzi cu totul dezorganizat, reculegându-se în opoziție, să înceapă la rîndul său a-și formula principiile, care îl deosebesc de partidul contrar, în fața problemei nouă care se pune astăzi. Și nu ne îndoim, că se vor găsi oameni și în rîndurile liberalilor, cari să-și dea socoteală despre răspunderea ce apasă astăzi, asupra aceloră, cari năzuesc de a se ocupa cu politica. În această direcție, se pot vedea chiar de pe acum, începuturi de grupare a elementelor liberale, împrejurul unor idei, care astăzi poate că nu au cohesiunea cerută, fiind cam nelămurite, și des-părechiate, din care pricină, se înțelege, că trebuie să ne apară, cam îndepărtate de posibilitatea unei realizări practice, despre care, de altmîntrelea, nici nu este vorba, dar cari se vor lămuri fără îndoială cu timpul, și vor putea alcătui un program, pentru partidul liberal reorganizat.

Și aici însă trebuie să spunem, că precum programul partidului tânăr conservator, nu este numai o înjghebare de fraze generale, exprimând în termeni colorați, niște aspirații vagi, către un bine ideal, dar nu și modul practic cum acele aspirații s'ar putea realiza, tot astfel, vor trebui să fie toate programele, cari se vor prezenta deacuma țării, de către aceia, cari vor aspira să-i conducă destinele ei. Căci, dacă până acum, în faza de entuziasm prin care am trecut, era ușor de alcătuit programe, deoarece ele nu exprimau decât niște aspirații generale, către realizarea unor scopuri ușor de conceput, și pentru cari, după cum am văzut, nu se cerea o prea mare încordare a spiritului, astăzi, programele nu pot fi, decât o desfășurare a măsurilor de reforme practice, ce crede un partid că trebuiesc introduse, și pe care *se obligă*, de a le aduce într-o îndeplinire. Așa fiind, forma cea mai practică în care, de-acum înainte, se pot înfățișa programele politice, este forma de *proiecte de legi*, dupăcum aceasta s'a făcut de către partidul conservator tânăr, înainte de a se prezenta alegătorilor. Această formă atât de precisă, este singura nimerită, pentru că chiar dela început, ea nu îngăduie nici o

îndoială și nicio neînțelegere, asupra direcției unui partid, ceea ce nu s'ar putea spune asemenea, și de programele, care nu se înfățișează sub această formă reală, și care prin urmare, nici nu au așa nevoie, de a ține socoteală despre greutatea practice, ce s'ar putea opune realizării lor. Pe lângă aceasta, se înțelege, că ele ademenesc mai ușor pe oamenii politici, de a făgădui lucruri, pe care, chiar prin forța împrejurărilor, nu le vor putea îndeplini și astfel, contribuind a întreține reaua credință în politică, ele o discreditează și o înjosesc.

Așa fiind, se înțelege dar, că și politica a devenit deacum înainte o adevărată știință și se deosebește prin poziția ei critică, față cu aspirațiile inconștiente ale poporului, cari, nu întotdeauna, se întâlnesc cu știința, și cărora trebuie un om politic, să li se opuiască cu riscul chiar de a pierde popularitatea sa. Dar, nu după popularitate ușor câștigată, trebuie să alerge un om de stat, înaintea căruia, dorințele poporului, numai atunci trebuie să aibă trecere când sânt drepte, nu însă numai pentru motivul că vin dela popor. Dacă s'ar confunda și el cu aceste aspirații nehotărâte, pe care n'ar ști să le stăpânească, nu ar fi la înăl-

țimea misiunii sale, și nici nu ar avea mare rațiunea de a fi. Căci astăzi, împrejurările s'au schimbat cu totul. Mai înainte vreme, și conducătorii și masele, nu aveau decât aceeași aspirație vagă către o stare mai bună despre care nici unii nici alții, nu-și dădeau socoteală în mod lămurit. Și aceasta se învederează, din toate programele zămislite în acea epocă, în care în-deobște găsești aceeași dorință a unei stări de lucruri mai îndemânatică, fără ca să se arate în mod precis, cam în ce fel și sub ce formă anumită s'ar putea realiza în-bunătățirile cerute. Astfel ni se vorbește în toate deopotrivă de îmbunătățirea soartei țaranului și a clerului de mir, de reforma magistraturii, de „dezvoltarea principiilor constituției în spiritul care a precedat la redactarea acestei legi fundamentale“, de armonizarea legilor cu aceste principii, de îndreptarea situației noastre economice și financiare“, fără însă ca să se arăte calea pe care se putea mai ușor deslega aceste probleme. Și această nesiguranță asupra mijloacelor practice de a introduce reformele cerute, se poate vedea chiar și în manifestul partidului liberal din 11 Septembrie 1888, unde cu un instinct admirabil a isprăvirii misiunii sale, partidul liberal, nu

vorbește mai ales decât de faptele mari ce săvârșise în trecut, încheind astfel bilanțul activității sale laborioase. Iar pentru a dovedi cu prisosință cum că în adevăr își isprăvisese misiunea sa, el ne declară în acest testament politic, cum că va ținea sus și tare drapelul său pe care stă scris : „*Liber-tate, Naționalitate, Constituție*, adică tocmai acele lucruri care astăzi existau și erau înscrise deopotrivă pe drapelul tuturor partidelor din țară, astfel că nu mai era nevoie simțită pentruca ele să fi fost afirmate de către partidul liberal. Și ne mai avînd puterea de a concepe, în mod precis, un sistem de reforme noi, el nu găsește alta de zis, în dorința adânc simțită de a se repauza, decât că „o grijă de căpetenie a oricărui popor care aspiră la o nouă propășire și la o mare dezvoltare, trebuie să fie, ca rezultatele dobândite, îmbunătățirile câștigate, **să le menție**“.

Așa, dar, după cum am spus mai sus, pretutîndeni întîlnim aceleași aspirații vagi, în programele generației trecute. Și nici nu se putea să fie altfel, în faza în care acea generație se afla, și în fața scopurilor pe cari le urmărea, și asupra cărora, în fond, nu putea încape o divergență esențială de păreri. Atunci când trebuia să se răstoarne

o stare de lucruri nesuferită, era firesc ca cu toții să dorească răsturnarea și înlocuirea ei cu o alta, care desigur era să fie mai bună deși, în vălmășagul luptei, ei nu aveau răgazul de a o reprezenta în mod lămurit.

Astăzi însă am ieșit din faza aspirațiilor vagi, pentru care se cerea mai ales entuziasm și nu mai este permis, în fața problemei atât de grele precum este organizarea statului, de a veni iarăși numai cu generalități. Astăzi trebuie ca fiecare să fi studiat deaproape nevoile țării și să-i arate apoi, cu știința în mână, aceea ce el crede că-i este de folos. Deaceia tocmai am zis că, forma cea mai nimerită a programelor va rămânea pe viitor, *forma proiectelor de lege*.

Și este o necesitate și o datorie de a proceda astfel. Căci, prin faptul că generația trecută avusese drept misiune creșterea statului român și dărâmarea formelor vechi de organizare, puncte asupra cărora cu toții trebuiau să fie de acord, programele ajunseseră a nu mai prezenta aproape nici o deosebire între dănsule, și fiindcă ele nu se deosebiau, apoi și indivizii, la rândul lor, se vedeau ademeniți de a trece

cu ușurință dela un partid la altul, după împrejurări și câteodată după nevoile lor proprii. Această stare de lucruri, adusesese însă cu sine dezorganizarea desăvârșită a spiritului politic la noi în țară, astfel încât nu se mai făcea nici o deosebire între partide iar lupta se desfășura numai între persoane, nu între idei. Pe de altă parte însă, programele nefiind bazate pe principii și pe nevoile studiate ale țării, ajunseseră a fi numai niște promisiuni vagi, cari trebuiau să fie *din ce în ce mai exagerate*, pentru a se deosebi între dânsule, macar din acest punct de vedere. Așa fiind se înțelege că ele nici nu aveau putința de a se realiza, atunci când partidul care le susținea, ajungea însfârșit la putere. Aceasta însă adusesese cu sine discreditarea totală a politicei astfel că, program și minciună, devenise în ochii oamenilor de atâtea ori înșelați, cu drept cuvânt, același lucru.

Discreditarea politicei într'o țară, are însă mai ales două urmări rele. Ea îndepărtează mai întâi elementele cinstite și capabile, cari, dacă voesc să facă un bine țării, ele nu mai puțin, tocmai pentru că sunt cinstite și capabile, se feresc de a se compromite alătura cu elementele cele rele, care rămân stăpâne pe situație. Iar pe de altă

parte, conducerea afacerilor intrând pe mâna acestora, ei nu numai că dezorganizează toate serviciile din cauza nepriceperii și a relei voinți, ceea ce deși este un rău, totuși mai ușor se poate lecu, dar purtările lor necinstite, corup spiritul întreg al țării, care începe a se dezorganiza la rândul său, astfel că toate se prăbușesc într'o imensă mlaștină morală. Această stare de lucruri aduce însă în mod fatal o reacțiune violentă a conștiinței publice revoltate, în cazul când nu se încearcă, în mod pacific, de a se lupta în contra curentului primejdios ce s'a stabilit.

Și tocmai acesta este unul din meritele mari ale partidului astăzi la putere și în deosebi a d-lui Carp, care, cu o pricepere admirabilă a crizei morale prin care trece statul român și cu o statornicie puțin obișnuită, până acuma, în țară la noi, a afirmat întotdeauna importanța programelor, dând cel întâi exemplul unui program lămurit de reforme, și inaugurând astfel, cu adevărat, o „Eră nouă“. Programul său n'a avut numai menirea de a regenera partidul conservator, care, tocmai pentru că nu avea program, era degenerat, dar a introdus năravuri politice noi, a ridicat de îndată nivelul moral al tuturor partidelor, a scos

politica din cercul strâmt al luptelor meschine de persoană, a îndepărtat din luptele politice pe toți aceia cari nu aveau decât vorbe sforăitoare în întregul lor bagaj politic, și cari nu se mai puteau ține pe terenul, cu mult mai anevoios, al principiilor. Rămâne acum, pentru a vindeca cu totul spiritul nostru politic de corupția în care căzuse, de a dovedi țării că, un program este cu adevărat *promisiunea de onoare a omului onest*, după cum îl definește D. Carp.

Și avem convingerea că aceasta se va dovedi pe deplin de aceia, cari cu mulți ani înainte, prin atitudinea ce au păstrat, au căutat să introducă năravuri politice noi la noi în țară. Și aici, se înțelege, că vorbim de frunțașii partidului conservator regenerat.

Pentru a arăta însă până la ce grad anume suntem îndreptățiți de a avea această convingere, și pentru a arunca, totodată și lumină asupra împrejurărilor încâlcite din faza în care ne găsim, se cade să ne întoarcem privirile asupra luptelor pe cari, în trecut, a avut să le susție „Direcția nouă”, în virtutea aceluiași principii pentru cari astăzi luptă în politică, și în contra

aceluiași spirit fals, care tindea să se introducă în literatura noastră.

Și aceasta cu atât mai mult, cu cât, între amândouă aceste mișcări ale criticismului modern, există un paralelism complet, care ne va arăta, la începutul fazei în care intrăm, și unde s'ar putea naște oarecare îndoeli asupra sfârșitului acestei lupte că, *aceleași cauze, producând aceleași efecte*, nu se poate altfel decât ca, „Era nouă“ să biruiască în politică, precum „Direcția nouă“ s'a impus în literatură.

IV.

Cele dintâi începuturi ale literaturii noastre, nu puteau să aibă alt scop, decât acela de a trezi poporul român la viață și de a creia limba, adică instrumentul oricărei producții literare în viitor. Așa dar, nu creiarea unei literaturi era atunci în discuție, ci numai afirmarea naționalității noastre în lumea ideală, precum scopul tuturor mișcărilor politice, era asemenea, afirmarea naționalității noastre în lumea reală. Așa fiind, se înțelege că nu valoarea literară sau ideală, poate fi măsura după care trebuie să judecăm operele din acea epocă de renaștere a naționalității noastre, de oarece,

nu crearea unei literaturi propriu zise, fusese atunci în discuție. Dar, dacă pe deoparte critica nu poate să aibă pretenții prea mari față cu producerile din acele vremi de luptă pentru naționalitate, este bine înțeles, că nici acestora nu li se poate îngădui să aibă pretenții față cu critica, afirmându-se ca produceri de valoare absolută și nu relativă.

Intru câtă vreme fusese nevoie de a ne afirma ca popor de viță latină și de a întări adânc în sufletul Românului, că el nu avea nimic de comun cu Grecii corcici ai Bizanțului, a căror limbă o vorbeau clasele culte și nici cu Slavonii, cărora le luaseră buchele barbare, exagerările în această direcție, nu numai că erau ușor de înțeles, dar putem spune, că erau trebuitoare. Nici o mișcare puternică nu se face decât în urma unor nevoi adânc simțite și a unor convingeri fanatice, cari nu pot face alta, decât să ducă mișcarea mai departe decât o încuviințează judecata rece. În asemenea împrejurări de luptă însă, judecata rece, departe de a fi o calitate, este un defect. Și era firesc dar, ca acei, cari începuseră opera de regenerare a poporului român, să nu fi avut, în avântul lor plin de un măreț entuziasm, spiritul critic neapărat trebuitor unei temeinice organizări a producției lite-

rare. Aceasta, judecat din punctul de vedere a misiunii ce avea de îndeplinit acea generație, este chiar un merit, deoarece nu organizarea producției literare era atunci în discuție.

Dela lucrările lui Micul, Șincai și Maior, și până la baladele lui Bolintineanu și la versurile inspirate ale lui Mureșianu, întreaga mișcare literară, în înțelesul ei adevărat, se poate caracteriza prin însuși cuvintele poetului: *Deșteaptă-te Române!* Aceasta era opera la care cu toții colaboreau. Același entuziasm îi călăuzia pe toți, pe istorici, pe filologi, pe poeți și pe învățați deopotrivă, și avântul lor era atât de puternic, încât ei nesocoteau chiar drepturile adevărului, pentru a afirma cu mai multă tărie originea noastră. În fanatismul său măreț, Petru Maior, pentru a dovedi că noi suntem descendenți neamestecați ai Romanilor, susține că Dacii au fost cu totul exterminați de Romani, și tot el, pentru a arăta că limba noastră este limbă latină curată, ascunde originea cuvintelor, falsificând filologia. Acesta nu este decât un singur și ilustru exemplu din nenumăratele pe cari le-am putea cita, și cari toate dovedesc, până la ce grad ajunsese naționalismul în afirmările sale entuziaste.

Dar această stare de lucruri nu mai putea să dureze, dacă nu voiam să compromitem cauza naționalității noastre, tocmai din pricina unei dragosti prea ferbinte ce aveam pentru dânsa.

Incheîndu-se dar misiunea unei generații prin realizarea desăvârșită a scopului pentru care luptase, era nevoie, de o reacțiune puternică, nu în contra spiritului naționalismului, ci în contra exagerărilor acelui spirit, care deveneau primejdioase, în faza nouă în care intram, mai ales că, în dosul naționalismului, începuse a se adăposti mediocritatea și șarlatania. Trebuia dar să revenim asupra activității noastre din trecut și să o supunem criticii, arătând întrucât această activitate, desfășurată în vederea realizării altor scopuri, decât acela de a crea numaidecât o știință și o literatură proprie, putea să fie privită ca un început făcut și în această privință. Era dar nevoie ca să arătăm, acum, când nu mai era în discuție afirmarea entuziastă a naționalității noastre până la ce grad entuziasmul nostru se greșise și care anume erau căile, pe care deacum înainte trebuia să apucăm, pentru a ajunge la *organizarea* definitivă a producției noastre intelectuale. Zicem la *organizarea* definitivă, pentru că începuturile, pu-

tem spune, că erau făcute din epoca, pe care am putea-o numi practică, a vieții noastre intelectuale.

O nouă epocă începea dar și în care cugetarea și simțirea trebuiau să iasă din serviciile imediate ale cauzei naționale, în care fuseseră până atunci pentru a deveni de sine stătătoare, căci numai așa mai puteau astăzi să fie de folos națiunii, căutând să producă opere de valoare absolută, nu de valoare relativă și trecătoare. Inteligența românească trebuia să se emancipeze, pentru a produce și ea opere vrednice de a spori fondul ideal al omenirii, și prin urmare, ea nu trebuia să mai aibă în vedere, în faza în care intrase, decât numai valoarea ideală, internațională, nu valoarea practică, națională, a operelor sale. Era nevoie dar, de a reveni asupra trecutului pentru că din încercările sale adeseori greșite, să se scoată sămburele adevărului și să ni se arate calea cea nimerită pentru a ajunge și noi la îndeplinirea scopului generației nouă, care era crearea unei literaturi și științe propriu zise. Din acest punct de vedere se impunea, mai întâiu, de a combate pe acei cari nu făceau decât să exagereze greșelile școalei vechi, neținând seamă că atunci aceste exagerări erau impuse de împrejurări, și că

astăzi, tot împrejurările, ne impuneau combaterea lor. Apoi, mai era nevoie de a exercita un control sever asupra producțiilor noi ce apăreau, aținând calea tuturor acelorora, care amenințau a induce în eroare gustul publicului nostru, și aceasta cu atât mai mult, cu cât, aflându-ne la începutul activității noastre curat literare și științifice, gustul publicului era mai ușor de corupt și de mistificat de către laudele mutuale, pe care mediocritățile și le adresau cu îmbelșugare. Și însfârșit, curățind câmpul literaturii noastre de toți aceia, cari deși nu erau chemați, tot aveau un capital de inteligență, dupăcum o dovedesc chiar scrierile lor, se îmbogățiau în același timp celelalte ramuri ale activității naționale, în care aceste inteligențe se puteau desfășura cu mai mult folos, atât pentru dânsii, cât și pentru națiune.

Această luptă, care era să aducă atâtea roade, trebuia întreprinsă cu energie în numele *adevărului* fără alte considerații, cari nu mai puteau avea loc astăzi. Și era dar firesc ca, tocmai pentru că nu se ținea socoteală de alte considerații străine, de domeniul curat ideal, și pentru că lupta se întreprinsese în numele adevărului, care nu este național, ci internațional, cosmo-

polit prin urmare, oamenii vechi să se fi sculat în contra „Direcției nouă” în numele naționalismului, tratând de *cosmopoliti* pe aceia, cari nu atacau naționalitatea noastră, ci ignoranța și reaua credință, care se ascundeau în dosul ei.

Însă, fiindcă în domeniul activității noastre *curat ideale*, ei nu puteau fi decât pentru adevăr, adică cosmopoliti, ei se văzură acuzați că, și în domeniul *curat practic*, erau tot cosmopoliti, adică în contra națiunii. Și era firesc să se întâmple așa, căci nu toți, mai întâiu, au puterea de a deosebi lucrurile, și având această putere, nu toți au pornirea de a o face. Acești din urmă însă au abuzat întotdeauna de naivitatea celor dintâi. Și de astădată, procedeele au fost acele cunoscute : calomnia și injuria.

Pentru binele dezvoltării noastre ulterioare, era nevoie însă de a nu ține seamă de aceste fatale neajunsuri a oricărei lupte, și nu putea să fie vorba de huzurul nostru, atunci când era în discuție însuși cultura poporului, a cărui conducători spirituali eram chemați a fi. Și de aceste inconveniente, cu totul personale, nu s'a ținut nici măcar socoteală. Luptătorii, dintr'o parte și din cealaltă, au lovit fără îndurare, și după

temperament, iar în această luptă a biruit însfârșit adevărul.

Această mișcare critică a pornit din rândurile societății literare „Junimea” din Iași și prin organul ei „Convorbirile literare”, iar sufletul și directorul spiritual al acestei mișcări în fruntea căreia se aflau D-nii Pogor, Theodor Rosetti, Carp, Iacob Negruzzi, era D. Maiorescu, care, venit nu de mult din străinătate, știuse să afirme cu tărie, în țară la noi, drepturile criticismului modern și să facă școală.

Convorbirile literare, chiar pe prima pagină arată voința lor : „de a supune criticii serioase operele ce apar din orice ramură a științei”, și aceste câteva cuvinte, conțin, în întregul lor, nu numai programul unui organ de publicitate, dar chiar însuși direcția pe care pornea spiritul „Erei nouă”, atât în literatură cât și în politică. Critica judecății reci, în locul aiurărilor unui entuziasm învechit și steril la bătrânețe, aceasta era tendința generală a fazei în care se pregătea să între poporul român, și aceasta înseamnă voința ce o avea acest popor de a lua și el loc, atât în domeniul literar și științific, cât și în domeniul politic, alături cu popoarele civilizate pe care se ostenise să le ajungă. Și era tot-

odată o dovadă puternică a vitalității sale, și a viitorului ce-i era rezervat.

Chiar din primul an al Convorbirilor, direcția nouă se afirmă cu putere în contra școalei vechi, prin criticile D-ului Maiorescu îndreptate în contra ortografiei lui Cipariu și a școalei lui Simeon Bârnuți. În acest din urmă studiu, D. Maiorescu, arătând greșelile de știință ale lui Bârnuți, se ridică totodată și împotriva tendinților acestei școli, cari proveneau din exagerarea sentimentului de naționalitate, și stabilește că : „regenerarea noastră nu poate începe decât în spiritul civilizației moderne, iar nu prin reacțiune la dreptul roman“, opunând, totodată, pornirii oarbe în contra tuturor străinilor fără deosebire : „ideile fundamentale de umanitate și de liberalism, pe care sub nici un cuvânt, pentru niciun timp și sub niciun pretext nu este permis a le înfrânge“. (*Dreptul public al Românilor și școala lui Bârnuți*). În împrejurările de atunci trebuie să o recunoaștem, o asemenea reacțiune era de mare trebuință, pentru că exagerările spiritului național, în dorința sa prea vie de a se afirma, puteau să aducă pagube însemnate, împiedecând pașnica dezvoltare a poporului român. Trebuia dar oprit acel avânt prea mare, sau, mai bine

zis, el trebuia organizat adaptându-l împrejurărilor prin care ne strecuram. Și aceasta a fost în literatură, misiunea pe care o avea de îndeplinit generația nouă.

Nu trebuie să uităm însă că principiile lui Bârnuți nu erau decât expresiunea teoretică a întregii mișcări către naționalismul pe care-l afirma cu entuziasmul caracteristic generației dela 48, și că, prin urmare, această școală, în tendințele ei generale, era vrednică de toată lauda, având netăgăduite drepturi la recunoștința poporului pentru care a luptat. Și astăzi, după ce ne-am îndepărtat de posibilitatea unei exagerări în senzul acela, trebuie să căutăm a ne feri, în epoca în care intrăm, de exagerarea contrară și să nu mergem, cu criticismul nostru, atât de departe, încât să slăbim entuziasmul de care în toate timpurile o națiune are nevoie pentru a exista. Căci, după ce am nimicit exagerările în rău ale naționalismului, trebuie să căutăm astăzi, a combate exagerările în rău ale criticismului, întorcându-ne către o mai puternică și mai ferbinte afirmare a naționalității noastre, mai ales față cu străinii din sânul ei, pe cari *nu-i putem asimila* și cari, prin urmare, ca corp străin în lăuntrul unui organism, pot să-i pericliteze existența. A-

ceastă direcție ni se impune cu atât mai mult, cu cât ea a intrat în deprinderile tuturor statelor, care, de o bucată de vreme, revin asupra pașilor ce i-au făcut către civilizația astfel înțeleasă, îngrădindu-se cu strășnicie în contra străinilor. Și, deși aceasta este cu totul împotriva „ideilor de umanitate și de liberalism“, a căror drepturi le revendică Maiorescu, totuși noi nu ne putem opune acestui curent, pentru că nu suntem destul de tari pentru a da exemple altora. Atunci când toți iau măsuri de îngrădire, trebuie să ne îngrădim și noi în contra tuturor, căci aceasta este o condiție neapărată a existenței noastre ca popor, în faza de cultură în care ne aflăm, precum, de pildă, proprietatea individuală, este o condiție necesară a existenței noastre ca indivizi, în lăuntrul alcătuirii de astăzi a societății. Intrucâtă vreme și înfrățirea tuturor popoarelor și proprietatea colectivă nu sunt decât idealuri către care aspirăm, nevoia ne poruncește de a sta pe terenul strâmt al egoismului atât ca popor, față cu celelalte popoare, cât și ca indivizi, față cu indivizii ceilalți. Și nimeni nu ne poate pretinde de a face, în relațiile noastre cu celelalte popoare, abstracție de naționalitatea noastră, precum nimeni nu poate să ne

ceară astăzi a ne lepăda de orice proprietate individuală, sub cuvânt că suntem socialişti. Egoismul cel mai aprig ni se impune astăzi, şi aceasta înseamnă, din punct de vedere a existenţei noastre ca popor, exclusivism faţă cu străinii, *pe care nu-i putem asimila*, şi din punctul de vedere a existenţei noastre ca individ, păstrarea proprietăţii individuale. Cu deosebire numai, că indivizii pot, întru câtva, să înlăture efectele rele ale egoismului lor, lăsând să intervie în relaţiunile lor reciproce, sentimentele nobile de abnegaţie şi de caritate, care sunt cea mai frumoasă podoabă a fiinţii omeneşti, pe când colectivitatea indivizilor, popoarele şi guvernele lor, nu cunosc asemenea sentimente. În relaţiile lor nu poate să domnească decât interesul cel mai strâmt şi mai egoist cu putinţă.

Această stare de lucruri este barbară, o recunoaştem şi noi, dar nici nu pretindem că suntem civilizaţi. Civilizaţia este *idealul* către care ne îndreptăm şi care mereu fuge înaintea noastră. Şi este cu totul primejdios de a confunda aceea ce este o cerinţă a minţii noastre, însetată de ideal, cu aceea ce se cere dela noi, pentru a ne putea dezvolta în lumea reală. Iar când se întâmplă să intre în conflict nevoile noastre

ideale, cu nevoile materiale ale existenței noastre, individul poate să sacrifice pe aceste din urmă celor dintâi, dar poporul în întregimea lui, niciodată.

Acestea însă, nefiind în chestiune, nu le putem discuta aici, dar a trebuit să le atingem pentru a lua poziție de pe acum și pentru a arăta că, în cercetările noastre, noi ne punem întotdeauna pe terenul cel mai strâmt național cu putință.

Așa dar, pentru a reveni iarăși la subiectul ce ne preocupă aici, generația nouă cercetând, cu spiritul critic ce o caracterizează, valoarea intrinsecă a operilor scrise sub impulsunea puternică a avântului către naționalism, îndeplinise primul punct al programului său, care fusese de a lămurii partea adevărată din lucrările anterioare, și de a ne arăta calea pe care trebuia să pășim către o dezvoltare mai înaltă. Rămânea acum să se exercite cu aceeași stăruință și obiectivitate, un control serios asupra lucrărilor noi ce apăreau în literatură noastră.

În acest ordin de idei au fost scrise observațiile polemice ale D-ului Maiorescu din anul al III-lea al Convorbirilor, precum și criticele D-sale îndreptate în contra limbei ce se scria în jurnalele din Austria, și

polemicele cu Revista Contemporană. Toate aceste scrieri, aveau de scop de a da o direcție mai sănătoasă literaturii, de a împiedeca abuzurile ce se făceau cu introducerea, în limba noastră, a unor forme străine spiritului său, și de a reduce la adevărata lor valoare scrierile și scriitorii fără talent cari începeau să cuprindă piața noastră literară, aducând cu sine o atmosferă vicioasă și păgubitoare începuturilor noastre în această direcție.

Și pentru a se vedea până unde mergeau exagerările școalei naționale de pe vremea aceea, să fie amintit numai că *Adunarea Națională*, un organ serios de publicitate din acea epocă, nu se sfiea de a pune pe Văcărescu mai presus de Goethe, și de a scrie fraze ca aceste de pildă; „Revoluția franceză este numai continuarea revoluției lui Horia“... și mai la vale: „unirea românilor este semnalul lucrărilor spre unirea Italiei și a Germaniei... Constituțiunile ce ne-am dat anii acești din urmă sunt și ele premergătoare noului spirit în Europa“. Cu alte cuvinte, noi Românii, eram inițiatorii tuturor mișcărilor mari în Europa, iar în literatură parveniserăm a-l întrece pe Goethe, care nu mai putea sta alături cu Văcărescu nostru.

În contra acestor extravagante primejdioase, era dar necesar de a se afirma cu tărie drepturile critice, punând o stavilă unor abuzuri cari falsificau gustul și judecata noastră și amenințau să surpe întreaga clădire. Și tocmai aceste sunt meritele pe care le-a dobândit cu purtarea sa energică, dar dreaptă pentru toți. „Direcția nouă” în literatura noastră. Cu o nepăsare neobișnuită pentru atacurile personale, și cu o statornicie, pe care o poate da numai credința în sfânta cauză a adevărului, „Direcția Nouă” a mers înainte și a triumfat.

Și era fatal să biruiască până în sfârșit, pentrucă ea era însăși o fază reală a dezvoltării noastre, și nici decum un cuvânt vag izvorit din fantezia bogată a d-lui Maiorescu. Tocmai aceasta a fost cauza pentru care toate cerbiciile au fost plecate și toți dușmanii îngenunchiați, căci s'a zis, că împrejurările sunt mai tari decât oamenii, și când aceștia voesc să li se împotrivească, nesocotind tăria lor, ei nu pot decât să fie striviți și călcați în picioare. Iar omenirea cea multă nici nu se uită și trece mai departe.

Din alăturarea acestor două activități deosebite, cea politică și cea literară, se poate vedea un paralelism, care prin lumi-

nele ce aruncă dintr'un ordin de idei în celălalt, nu poate decât să sprijine concluziile la care vom trebui să ajungem.

În literatură un avânt puternic către naționalism a izbucnit când fusese în chestie crearea limbei și afirmarea originii noastre latine și apoi, dupăce, aceasta se dovedise și entuziasmul nostru devenea vătămător, în faza în care trebuia să intrăm, cugetarea rece revendică drepturile sale și criticismul se ridică în numele adevărului pentru a pune capăt abuzurilor ce se comiteau în dosul naționalismului. Aceasta însă dovedea că o epocă se încheiase și că o alta se începea și că prin urmare nimic nu ar fi putut împiedeca triumful „Direției nouă”.

În politică același entuziasm afirmă existența noastră ca popor de sine stătător, și din acest avânt a ieșit înfățișat statul român astfel precum el astăzi există. Crearea statului român fiind însă vederata misiune a generației dela 48, și aceasta împlinindu-se astăzi pe deplin, putem spune că o epocă s'a încheiat, și că suntem cu adevărat pe cale de a inaugura o „Eră nouă”.

De aici rezultă în mod neîndoios că „Era nouă” va triumfa și în politică precum a triumfat în literatură, pentru că ea este cu adevărat o fază a dezvoltării noastre

tre, o mișcare organică și prin urmare fatală. Deaceia nu trebuie nici să pierdem curajul, nici să ne rătăcim pașii pe urma acelor cari, aparținând unei alte epoci nu mai pot pricepe pe a noastră și nici sunt la înălțimea ei.

Era firesc dar, pentruca paralelismul să fie complet, ca și de astă dată ca și atunci, bătrânii să se scoale în contra „Erei nouă” pe care nu o pot înțelege și care-i tulbură. Cuvintele d-lui Maiorescu și astăzi putem să le adresăm cu acelaș drept generației care apune:

„Din vina lor viața noastră publică a ajuns astăzi într’atât, încât scepticismul și deziluzionarea au devenit semnul de recunoaștere pentru oamenii de bună credință. Din vina lor, junimea este condamnată ași căuta singură calea viitorului; în combinare nefirească, ea trebuie să împreuneze energia vârstei sale cu prudența altei vârste și bătrână înaintea vremii, să ia asuprași sarcina îndoită, ce un timp mai fericit o împarte între deosebite generații”. (*Dirrecția nouă*).

Se naște numai întrebarea, dacă în această dureroasă cale pe care a pășit generația nouă, va avea cel puțin mângâerea, precum a avut-o în luptele sale literare, de

a întâlni iarăși vreun bărbat genial, precum a fost Vasile Alexandri „a cărui inimă să fi rămas destul de tânără pentru a continua împreună cu juna generație, lucrarea comună“. (*Direcția nouă*).

Viitorul o va dovedi.

Înceind însă această paranteză, se cade să reluăm iarăși mai de aproape cercetarea împrejurărilor de luptă prin care trecem și să ne ocupăm de un factor nou în viața noastră politică: *Socialismul*.

V.

O dovadă puternică de trebuința ce a fost ca partidele să se reconstitue pe programe de reforme serioase sunt, pe deo- parte, răscoalele sătenilor din vara trecută, iar pe de altă parte, propaganda activă pe care au început de a o face un grup de tineri cu idei socialiste. cari au o poziție cu totul deosebită și în afară de ordinea de idei și de cercul de interese în care se mișcă partidele, numite de dânsii, *burgheze*. Și nu doar că am voi să zicem prin aceasta că socialiștii sunt cauza răscoalei sătenilor, ci numai că și răscoalele și agitățile socialiștilor sunt deopotrivă simptome a îmbolnăvirii organismului nostru de stat. Și a-

ceastă recunoaștere leală a răului ce ne bântue și încercare de a-l vindeca, este iarăși una din deosebirile esențiale cari desparte generația tânără, fără deosebire de nuanță, de generația bătrână, care nici nu voeste să audă măcar că suntem, în adevăr, bolnavi, și că avem nevoie de căutare.

Poporul muncitor, trebuie să o recunoaștem, suferă de veacuri întregi apăsarea cea mai grozavă a tuturor claselor stăpâne care la noi s'au urmat unele pe altele, fără ca să-și bată capul de soarta lui. Și cum ar fi putut să-l miște pe Grecul venit din Farnar de pildă, suferințele unui popor străin, cu care nu avea nici o legătură alta, decât aceea doar pe care o are fiecare stăpân față cu vita care-l hrănește. Până astăzi încă, această stare de lucruri dureroasă, nu s'a schimbat în mod simțitor, mulțumită nepăsării și necapacității guvernelor care s'au înlocuit unele pe altele, dar cari nu au modificat întru nimic purtările lor față cu muncitorii de la câmp. Și acum ne mirăm că acești oameni, cari atâta vreme au suferit în tăcere, se scoală în contra proprietarului, dau foc hambarelor și sparg coșerele pentru ca să se poată ei hrăni din munca lor? Căci cine a arat, cine a semănat, și cine a cules, dacă nu țăranul?

Nu el merge în urma plugului, nu el își sângeră mâinile pe ogor, ca să ne ție și să ne hrănească pe toți? Și astăzi, când piere de foame în fața hambarelor pline cu pâine, oare nu este firesc să-și aducă aminte că el le-a umplut? Și ce putem noi să-i răspundem, dacă nu facem nimic pentru ca el să nu ajungă în asemenea mizerie? Să moară de foame? Sau să-l ucidem cu gloanțe? Dar aceasta este prevederea și înțelepciunea noastră, și aceasta ne este dreptatea?

Mișcările sătenilor, nu trebuie să ne ferim de a o spune, își au obârșia lor ceva mai afund decât numai în înfierbântarea unor creeri prea tineri sau desechilibrați. Oricât de dibaci ai fi în vorbele tale, nicio dată n'ai să-l poți convinge pe omul sătul că-i este foame și că trebuie să iasă la drumul mare să-și caute hrana. Dar când omul în adevăr piere de foame, singur el își găsește calea pentru a se îndestula, și nu trebuie să ne mire dacă această cale e pătată cu sânge.

*Nécessité faict gens mesprendre
Et faim saillir le loup des boys.*

Țăranul este îndelung răbdător și știe să

aștepte când vede că boerii sunt milostivi și drepti cu dânsul, aceștia însă trebuie să fie la înălțimea misiunii lor și să nu se gândească, în ignoranța sau reaua lor voiață, că cel de jos e anume făcut pentru dânsii, pentru ca să-i îmbrace și să-i hrănească. Este de datoria claselor culte ca să înlesnească dezvoltarea treptată a poporului de jos în limitele posibile ale alcătuirii sociale astfel precum astăzi este în ființă, și nu reprezentanții unei anumite clase sociale, trebuie să fie oamenii politici din ziua de astăzi, ci reprezentanții întregului popor deopotrivă, care nu se compune numai din pătura subțire a clasei superpuse, și care la noi în cea mai mare parte este străină, ci din toți indivizii unei națiuni. Misiunea claselor culte din timpurile noastre, este mai ales de a pregăti păturile de jos, pentru destinele ce se pare că dezvoltarea omenirii îi pregătește. Și numai astfel ele mai au rațiunea de a fi și pot să mai existe în fața revendicărilor drepte ale păturilor de jos. Evoluția omenirii nu s'a oprit numai la Revoluția franceză care a ridicat clasa burgheză pe risipurile feodality. Ea merge mai departe, și într'un viitor apropiat, se poate ca ea să ridice clasele muncitorilor deasupra alcătuirii sociale bur-

gheze, care atuncea se va dărâma, ca și cum n'ar mai fi fost niciodată. Și nu vaie=tele și păreriile noastre de rău, o vor opri în calea ei. Căci, să nu se uite, noi nu suntem aici pe pământ pentru îndeplinirea plăcerilor noastre strâmte, ca indivizi. Lu=mea nu a ieșit din haos pentru plăcerea noastră proprie, ci scopuri mai înalte, se pare că conduc destinele ei, și nu e vina noastră dacă noi nu suntem, în fața acestor scopuri, pe cari nici nu le putem pătrunde, decât ca firile de nisip în fața furtunei care le vântură prin văzduh.

Ținând însă seamă de aspirațiile legitime ale claselor muncitoare și de reformele care trebuie să se facă și se pot face astăzi în folosul lor, păturile de sus au de misiune asemenea de a apăra organizarea statului precum astăzi există. Numai atunci ele își vor fi îndeplinit pe deplin misiunea lor, în mersul general al propășirii omenești, care nu poate îngădui ca o clasă să abdice înaintea de vreme în folosul altei clase. De=oarece, după cum s'a arătat aiurea, numai lupta decide cine=și vrednic să meargă îna=inte și cine trebuie să rămână în urmă, pentru binele tuturor.

Dar mai ales la noi este de datoria ori=cărui guvern de a reprima cu energie miș=

cările îndreptate în contra siguranței statului român, care ar putea să vie de undeva în numele socialismului. Și aceasta, pentru că asemenea mișcări, *dacă s'ar face*, sprijinindu-se pe niște idei pentru a căror realizare se cer niște condiții care la noi nu există încă, n'ar rezulta din însuși propriile aspirări ale păturilor de jos și ar fi străine gradului de dezvoltare la care noi am ajuns astăzi. Nu zicem prin aceasta, că la noi nu există mizerie și că, din punctul de vedere socialist vorbind, pătura de jos nu ar fi, întocmai ca și în alte țări, *exploatătă* de către pătura de sus, deoarece nici la noi muncitorii nu se bucură de produsul integral al muncii lor, dar voim să arătăm numai, că noi suntem departe încă de acea stare, unde, chiar în limitele societății de azi, adică chiar lăsându-se a fi *exploatăt*, muncitorul nu mai poate trăi. Se va recunoaște, credem că acela care la noi în țară voește să muncească, găsește ce munci și nu piere de foame, nu ca în străinătate, unde zeci de mii de lucrători, având toată bunavoință, nu găsesc de lucru și dar nu au cu ce se hrăni deoarece toată bogăția lor este munca. Aceștia, cu adevărat, sunt îndrituiți de a se răscula în contra unei societăți în mijlocul căreia s'au născut, dar

în care n'au loc să trăiască. Ei nu cer să li se dea altceva decât muncă, adică doresc să aducă un folos real, în contra pâinei de toate zilele.

Și atât de adevărat este că mai ales lipsa de muncă, de care suferă muncitorii în acele țări, i-a făcut să se răscoale, încât este știut, că nu s'a pomenit de turburări, acolo, unde lucrătorii, deși rău plătiți, aveau totuși hrana de toate zilele pentru dânzii și familia lor, în schimbul muncii ce-o dădeau. Turburările n'au început decât atunci când, din împrejurări neatârinate de voința patronilor și de care sufereau, până la un punct, și ei, sau a trebuit să se înceteze cu lucrul, rămânând sute de lucrători pieritori de foame, sau li s'a scăzut salariul așa că nu mai puteau subsista, nici în modul mizerabil cum trăise până atunci. Și era chiar o anomalie, pe care abia ți-o puteai explica, faptul că, pe când în Franța și în Germania socialismul făcea progrese simțitoare, numai în Anglia, dar mai ales în Belgia, țări eminamente industriale și unde muncitorii erau totatât de rău plătiți, propaganda nu putea să prindă rădăcină. Această stare de lucruri însă, se schimbă de îndată ce fabricile din Belgia și din Anglia începură a se simți de concurența

ce le-o făceau celelalte țări industriale. Piețele fiind cuprinse de mărfuri, producția a trebuit să înceteze, și lipsind lucrul, adică hrana, muncitorii se răsculară comițând acele grozăvii pe care le-am văzut producându-se în anul trecut în Londra și în Belgia, odinioară atât de pașnice.

Aceasta dovedește însă că nu atât alcătuirea nedreaptă a societății de astăzi, privită din punctul de vedere al idealului socialist, a fost cauza acelor răskoale, ci neputința în care se aflau lucrătorii de a trăi în această societate, așa mizerabilă cum putea să fie, și cu toate suferințele ce aveau dela dânsa. Și desigur că niciodată îndemnarea la răsccoală din partea grupurilor anarhiste, n'ar fi avut vreun succes, dacă n'ar fi venit concurența străină care, îndepărtând mărfurile belge respective engleze, de pe piețele unde odinioară ele aveau aproape monopolul, a pus lucrătorii în imposibilitate de a se hrăni. Căci poporul nu se poartă după idealuri, acțiunile sale au un scop practic și imediat: hrana de toate zilele. Era dar firesc ca niște oameni cari n'aveau ce să mănânce să se arunce, nesocotiți, asupra fabricilor care-i lăsau să piară de foame. Așa-i omul făcut, să se răzbune când vede că suferă. Și ni-

meni nu va putea împiedeca, ca, producându-se aceleași cauze de mizerie, să se ducă aceleași efecte de răzvrătire, căci mai presus de toate stau nevoile noastre materiale. Fiecare voește și *trebuie* să trăiască, iar sila dreptate n'are.

Aceste condițiuni însă, nu s'au produs încă la noi, unde mai vârtos este lipsă de brațe, și chiar din acest punct de vedere dar, guvernul ar fi îndrituit să împiedice încercările de propagandă la răzvrătire, în contra ordinei actuale, în care *un om cu munca lui poate să trăiască*, dacă o asemenea propagandă s'ar face vreodată. Asemenea mișcări ar fi întrucâtva artificiale, pentru faptul, că ar porni mai mult din avântul tineretului nostru către un ideal îndepărtat, care se va realiza aiurea, decât din imposibilitatea în care ne-am afla de a vindeca răul în limitele alcătuirii sociale de astăzi. Și chiar răzvrătirile țăranilor noștri din vara trecută, n'au fost îndreptate în contra alcătuirii sociale de astăzi, în virtutea unui principiu de organizare mai înalt, către care ar fi aspirat, ci își au obârșia lor tot în lipsa de hrană și în nechibzuința și neprevederea unor guvernanți, cari nu mai erau la înălțimea misiunii lor. La noi, *în limitele societății de astăzi*, se pot

vindeca cele mai multe rele de care sufăr muncitorii noștri de pământ, pe când aiurea, societatea astfel precum există, se găsește în imposibilitate de a feri pe lucrători de cea mai cruntă mizerie. Statul nu poate, în acele țări, să dea de lucru muncitorilor cari stau degeaba, și cari nu cer decât să se hrănească cu munca lor, pe când statul nostru poate să dea țăranilor pământul de cari ei au nevoie, și pentru cari vor fi îndrituiți să se răsvrătească dacă nu-l vom da de bună voie. Pentrucă fiecare pe acest pământ are dreptul să trăiască dacă muncește, și o societate în care, omul cu munca lui, nu se poate hrăni, precum aceasta se întâmplă în țările străine, este o societate care nu poate să dureze și care e menită să dispară.

Așa fiind împrejurările, este mai mult decât probabil că tocmai în acele țări, unde omul cu munca lui nu se poate hrăni, tocmai acolo va trebui mai întâi să se deslege chestiunea socială. Acolo răul este mai mare și clasele de jos sunt mai înaintate și mai rezistente decât noi, cari nu vom avea de cât de adoptat forma socială superioară după ce se va fi introdus și experimentat în acele țări, întocmai precum ne-am folosit la 48, introducând forma socială burgheză,

în locul stării quasifeodale de mai înainte, fără ca să fi făcut prea mari sacrificii pentru introducerea ei.

Și tocmai pentru acest sfârșit trebuie să ne opunem unei propagande care nu ar putea să aibă alt efect, în țară la noi, de cât acela de a duce masele la răsvrătire, fără nici un folos pentru cauza socialistă și în paguba liniștitei dezvoltări a formei sociale burgheze, care la noi încă nu a fost dusă până la ultimile ei consecințe și nici nu a dat roadele cari stau în firea ei să le dea. Căci admitând chiar că am fi destul de înaintați în cultură, pentru a introduce la noi forma socialistă de guvernământ, s'ar naște încă întrebarea dacă noi Românii, popor mic înconjurat de state puternice în care domnește forma socială burgheză, am fi *îngăduiți* să trecem la o formă superioară precum este acea socialistă. Un singur moment de cugetare, va fi deajuns pentru a ne dovedi, că nu noi suntem în stare de a da exemplul schimbărilor sociale, mulțumiți fiind dacă ne lasă vecinii în pace, pentru a ne folosi de formule îngăduite și de dâșii. Istoria vine în sprijinul acestei păreri a noastre arătându-ne cum guvernele monarhice s'au sculat în atâtea rânduri în contra formei republicane

burgheze, introdusă în Franța la 89 până când a restabilit și acolo monarhia. Și asemenea știm că la 48, Rușii au restabilit ordinea în Ungaria atunci când guvernul austriac nu mai era stăpân pe dânsa, și că Prusienii au înăbușit răscoala din Dresda, când guvernul saxon nu fusese în stare să o învingă. Am putea înmulți exemplele care toate ne-ar dovedi, că un popor și mai ales un popor mic, nu este liber în țară la dânsul să facă ce vrea. În ceeace ne privește, este sigur că două divizii de Nemți sau de Ruși, ar fi deajuns, pentru ca să ne taie poștele de răsvrătire, în cazul când guvernul nostru nu ar mai avea mijloace de a apăra existența statului român. Aceasta însemnând însă prăbușirea întregii opere de regenerare națională, pe care au urmărit-o atâtea generații și cu jertfe atât de mari, este de datoria oricărui cetățean, și mai ales a guvernului, de a se opune unor uneltiri nesocotite, care ne-ar duce la un rezultat atât de dezastros, dacă, o mai repetăm, asemenea mișcare ar putea să pornească de undeva. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât ar fi chiar de prisos, căci, după cum s'a văzut mai sus, nu la noi are să se dea ultimul asalt cetățuei burgheze, și prin urmare, toate sacrificiile noastre, nu

ar aduce nici un folos cauzei, și nu ar grăbi câtuși de puțin dezlegarea problemei sociale.

Păstrând însă și apărând cu tărie forma socială de astăzi, pentru toate argumentele enumerate mai sus, oamenii de stat moderni trebuie să se pătrundă de legile generale ale evoluției, și să caute a-și înlesni, nu a-și îngreuija mersul ei. Și deaceia ei trebuie să fie apărătorii intereselor tuturor claselor deopotrivă, nu reprezentanții unei anumite păтури sociale. Mai cu îngrijire însă trebuie să fie pentru muncitori, care sunt întotdeauna expuși lăcomiei firești a clasei stăpânitoare. Ei sunt temelia statului, pe umerele lor se razimă întreaga clădire. Și aceasta chiar în interesul bineînțeles al claselor de sus, căci, după cum a zis dl. Carp: „clasele superioare sunt ca ploaia, ce, după „frumoasele cuvinte ale poetului, dela cer „ne vine și la cer se întoarce în eternă „alternare; clasele superioare din popor „vin și la popor se întorc, în eternă alternare...”

Aceasta este tocmai meritul cel mai de căpetenie al oamenilor de stat astăzi la guvern, că s'au pătruns de misiunea ce incumbă claselor de sus, de a apăra interesele poporului muncitor, de a cărui soartă

este strâns legată însuși existența statului. Rămânând acum, ca noi să înțelegem la rândul nostru, că cel mai bun mijloc de a fi folositori țăranului român, nu este acela de a zădărnici cu discuții și cu interpelări nefolositoare, încercările serioase și cinstite a unor oameni cari, mai presus de toate, pun interesul muncitorilor de câmp. În asemenea împrejurări, se impune deosebitelor grupuri politice de a discuta cu nepărtinire proiectele acestui guvern, căutând să le lărgască, dacă li se par nu îndeajuns de liberale, dar nu de a împiedeca, prin mijloace necinstite, chiar intrarea lor în discuție. Acest obstrucționism se poate cel mult înțelege din partea partidelor burgheze, care se luptă între dânsule pentru căpătarea puterii, scopul lor de căpetenie, dar nu se poate admite ca tactică a unui grup, care zicându-se socialist, trebuie să aibă în vedere, mai presus de toate, *îmbunătățirea soartei muncitorilor*, singurul punct din programul socialist, pe care ei în România îl pot realiza. Tactica lor ar trebui mai ales să fie ca să sprijine orice îmbunătățire reală ce s'ar voi a se introduce, alăturându-se, pentru moment, pe lângă aceia cari, având bunăvoință, au totodată și *puterea* de a veni în ajutorul muncitorilor.

Așadar, opoziția din sistem, oricărui guvern și împiedecarea lui dela o activitate foloșitoare poporului, este cu totul contrară misiunii bine înțelese a unui partid socialist român. Deoarece, o mai repetăm, nu deslegarea chestiei sociale se află și poate să se afle în discuție la noi, ci îmbunătățirea, în limitele organizării sociale de astăzi, a soartei poporului muncitor. Aceasta însă nu rezultă din interpelările umflate ale opoziției, ci din aplicarea serioasă a tuturor și mai ales a guvernului, care singur poate, în cel mai scurt timp, să realizeze ceea ce alții nu pot decât numai să discute. Pentru socialiști dar, partidul cel mai bun este, nu acela, care făgăduiește din opoziție tot soiul de bunătăți exagerate ca făgăduință și ipotetice ca realizare, dar acela care, având deja puterea în mână, și dându-și dar socoteală de greutatea împrejurărilor practice, are și puțința de a realiza o reformă, fie cât de mică, în folosul muncitorilor.

Și acum se va lămurii poate ceea ce spuseseam într-o ședință a clubului conservator din Iași, unde afirmasem că sunt *socialist de idei și junimist de guvern*, două direcții care, la prima vedere, ar părea că se exclud și nu ar îngădui o apropiere. Această formulă, întrucâtva paradoxală, a

rată însă destul de bine, pedeoparte, admite-
terea criticei pe care socialiștii o îndrep-
tează în contra societății de astăzi, și con-
vingerea cum că societatea evoluiază în
senzul unei deopotrivă și reale îndreptări
a tuturor claselor, iar pe de altă parte, afir-
mă, ca direcție practică, în împrejurările
prin care trecem noi Românii, sprijinirea
oricărui guvern, care în mod leal și serios,
s'ar ocupa de soarta muncitorilor. Aceste
condiții însă, suntem convinși că, pentru
moment, față cu desorganizarea tuturor par-
tidelor vechi și cu starea embrionară a gru-
părilor noi guvernul junimist le întrunește
pe deplin. Așa dar, noi credem că este o
tactică nimerită, pentru ajungerea cu cât
mai în grabă a unui scop practic, și atât
de important precum este reforma agrară,
de a sprijini acest guvern, în loc de a ne
pierde vremea cu discuții bizantine, sau cu
propagande, despre care încă nu ne-am
putut convinge, că ar putea să ducă la
vreun rezultat altul, decât la răsvrătiri fără
folos.

Căci se poate admite, credem, ca cineva
să fie convins despre adevărul unei teorii,
fărăca, pentru aceea, să fie silit să adopte
și modul practic de a o aplica pe care
unii, după convingerea lor, îl preconizează.

În cazul de față, putem fi socialiști de idei, fără ca să fim numaidecât, mai ales în țară la noi, și socialiști de propagandă. Căci ce poate fi alta socialismul, decât teoria care recunoaște deopotrivă îndreptățire a tuturor indivizilor și socialiști, aceia cari se luptă ca, în adevăr, toți oamenii să fie deopotrivă îndreptății aici pe pământ ; nu unii să se nască bogați și ceilalți săraci, ci cu toții să fie aruncați în viață, numai cu însușirile pe care *le moștenesc dela natură*, precum firele de grâu și de popușoi se aruncă în ogor, și ca dânsule, să producă fiecare după puterile sale. Dar cari sunt *mijloacele* pentru a realiza, *maidegrabă*, acest ideal ? Aici, din pricina temperamentelor deosebite cu cari ne naștem, se produc divergențe de păreri, după cum o dovedește chiar numărul mare al sectelor socialiste. Și nimeni, în asemenea condiții, nu poate spune că *numai el este socialist*, căci ar afirma, în cazul acesta, că numai el știe să cugete, ceea ce ne-ar duce de-a dreptul la infailibilitatea papală. Acei cari nu cugetă independent, pot însă, fără ca să fie supărați de nimenea, să recunoască că părerile cutărui individ anume, sunt mai bune decât ale lor proprii, și să se călăuzească după dânsule. Aceasta însă dove-

dește că, dacă ei sunt mulți la număr, apoi toți ceilalți trebuie să-i urmeze.

S'ar putea crede însă, și am putea fi învinuiți, că poziția pe care o luăm noi, nu este alta decât așa numitul *socialism de stat*. Dar aceasta ar fi o greșală, pentru că prin socialism de stat înțelegem acea școală care luptă numai pentru clasa burgheză și care nu se ocupă de soarta muncitorilor, decât numai pentru a face să dureze, cât se va putea mai mult, această stare de lucruri, pe care ei, din punctul de vedere al *interesului strâmt de clasă*, o apără. Și dacă ei ar avea mijloace la îndemână pentru a înăduși cu totul, și pe altă cale, aspirațiile poporului de jos, pentru a asigura hegemonia clasei căreia aparțin, ei s'ar grăbi de a o face.

Nu tot astfel cugetăm și noi.

Noi nu ne punem din punctul de vedere al interesului clasei căreia aparținem, căci am știut să ne pătrundem de acest adevăr, că, deși nu cu toții egali, dar, ca oameni, avem cu toții aceleași drepturi de a ne desvolta deopotrivă, fiecare după *însușirile firești cu care ne naștem*. Pentru ca această deopotrivă dezvoltare să fie însă cu putință, trebuie mai întâi ca să fim cu toții puși în aceleași condiții de trai, pentru ca

chiar în interesul propășirii omenesti, să iasă biruitori din lupta pentru viață, acei care *firește* sunt mai destoinici, nu ca astăzi, unde idiotul cel mai bogat, poate să calce talentul sărac, și să-l înăbușe. Noi voim, și aceasta poate nu-i decât un ideal, ca oamenii să fie aruncați în viață, numai cu propriile lor puteri, precum s'ar arunca o sumă de oameni, cu totul goi, în mare, dupăce ar fi învățat cu toții să înnoate; societatea fiind datoare să-i învețe pe toți deopotrivă. Nedrept însă ar fi, desigur, dacă pe unii i-am lăsa numai propriile lor puteri să se lupte în contra valurilor, pe când altora le-am da brăde de plută, sau de cauciuc, care să-i ție deasupra apei. Și când cei dintâi, obosind dela o vreme, s'ar cufunda, am putea noi oare spune că ei au fost mai slabi decât ceilalți și că, prin urmare, *a trebuit* să se cufunde? Desigur că nu, deoarece condițiile de luptă au fost deosebite.

Același lucru întocmai însă se întâmplă în societatea de azi, în care unii se nasc bogați și ceilalți săraci. Și aceasta face de se cheltuește o mulțime de muncă omenească degeaba, deoarece bogații, nu întotdeauna profită de mijloacele pe care le moștenesc pentru a fi folositori societății,

iar săracii, din cauza lipsei de mijloace, nu pot să-și desvolte talentele ce-ar putea să le aibă și care asemenea ar profita propășirii întregului. Căci noi suntem siguri că, în rândurile dese ale proletarilor astăzi îndobitociți de nevoie, s'ar putea naște cel puțin atâtea talente, în proporție, pe cât se nasc în pătura subțire a clasei stăpânitoare. Doar suntem aceiași materie și oameni cu toți. Această stare de lucruri însă, care nedreptățește pe cei mulți în folosul câtorva, nu poate să dureze, deoarece nu este drept ca un întreg popor de oameni să robească, muncind din zori până în seară pentru o bucată de pâine, sau un boț de mămăligă rece și mucedă, pecând cei puțini, câțiva la număr, cheltuesc cu miile, banii muncii de alții. Aceasta nu mai este *omenesc*.

În fața unei asemenea stări de lucruri, noi nu putem fi reprezentanții unei clase anumite, din care facem parte, și nu avem nici dorința de a contribui la perpetuarea acestei strigătoare nedreptăți, despre care suntem adânc convinși. Nu suntem dar socialiști de stat, ci socialist adevărat, dar având convingerea că *în față la noi*, unde nu poate fi vorba de reforma societății, ci numai de îmbunătățirea soartei muncitorilor, cel mai bun mijloc pentru a ajunge

la acest scop, nu este propaganda directă, chiar pacifică în fond, dar care, adresându-se unor pături nepregătite, ar putea să fie rău tălmăcită și să ducă la rezultate rele. Răscoala care va ieși neapărat din această neconținută înfierbântare a spiritelor, în cazul cel mai bun, va fi înădușită cu asprime de către însuși guvernul român, și în cazul cel mai rău, ar putea chiar să pericliteze existența noastră ca stat independent, fără ca să fi făcut un pas măcar mai înainte pe calea deslegării problemei sociale, care nu la noi se va deslega.

Mersul cugetării noastre, ar putea să fie în rezumat, următorul :

Socialist se poate numi acela care este convins de nedreptatea alcătuirii sociale de astăzi și de evoluarea omenirii către o formă socială în care toți indivizii vor fi deopotrivă îndreptățiți și nu vor mai fi deosebiri și dușmăanii de clasă.

Fiecărui socialist i se impune dar sarcina de a grăbi prin toate mijloacele realizarea acelei reforme, și totodată misiunea de a apăra interesele actuale ale clasei muncitoare, căutând să obție reformele posibile în marginile societății de azi.

Știut este că niciunul din aceste două puncte ale programului, dar mai ales acel

dintăi, nu se vor îndeplini decât prin luptă, *în contra* voinței clasei stăpânitoare, deoarece o clasă nu abdică, și nu trebuie să abdice, de bună voe.

Pentru a îndeplini cu succes misiunea ce-i incumbă și pentru a realiza astăzi, cel puțin o parte din întregul aspirărilor sale, fiecare socialist trebuie însă să ție seamă de împrejurările anumite în care se află, și de problema ce i se pune față cu asemenea împrejurări. Aceste împrejurări fiind altele în Franța, altele în Germania și altele în România, și tactica socialiștilor din țările respective trebuie să fie alta.

Reflectând dar asupra împrejurărilor în care se găsește un *socialist român*, rezultă în mod netăgăduit următoarele:

Mai întâi că, în fața stării înapoiate de cultură a păturilor de jos și în genere, din cauză că noi încă nu am dus forma socială burgheză până la ultimile sale consecințe nu la noi se va deslega problema socială, nu la noi se va trece dela forma burgheză a societății, la cea socialistă.

Mai rezultă apoi că, fiind înconjurați de vecini puternici cari se află încă în faza de dezvoltare burgheză, chiar dacă am fi noi destul de înaintați în cultură, pentruca la noi să se introducă mai întâi, o formă so-

cială superioară, încă vecinii noștri nu ar putea să ne îngăduie ca să o facem. Cu atât mai mult, cu cât, după cum știm, orice schimbare în sensul acesta nu se va face decât prin luptă, adică prin turburarea ordinii de lucruri astăzi existente, ceea ce ar aduce cu sine intervenirea statelor vecine în afacerile noastre dinlăuntru.

Din faptul că nu la noi se poate introduce forma socialistă, din cauza înapoeriei noastre în cultură și a poziției noastre ca stat mic înconjurat de vecini puternici, rezultă însă că problema ce se pune unui socialist român, nu este identică cu cea care se pune unui socialist german sau francez. Acesta are de răsturnat starea socială burgheză pe care noi nu o putem răsturna. Așa dar, punctul întâi al programului unui socialist, care era de a grăbi realizarea reformei sociale, nu poate să intre în programul unui socialist din România, deoarece nu aici are să se realizeze reforma, când se va realiza.

Întreg programul socialismului român se reduce dar la *îmbunătățirea soartei țărănilor* și la pregătirea păturilor de jos pentru ca să poată primi cu folos forma socialistă, *după ce va fi introdus aiurea.*

Se naște acum întrebarea, care este calea

cea mai nimerită pentru a se ajunge la acest scop, singurul care se poate ajunge în împrejurările de față, în țara românească.

Istoria ne dovedește, cum că pe calea luptei parlamentare, fără vărsare de sânge, în două rânduri s'a făcut încercarea de a îmbunătăți soarta țaranului dela noi din țară. Și cu atât mai mult suntem îndrituiți de a crede că tot aceasta va fi calea cea mai bună.

Dar cum să pătrundem în parlament ?

Intocmai precum au pătruns și acei cari mai înainte s'au ocupat de soarta țaranului, dar în tot cazul nu prin propaganda directă făcută maselor inculte dela noi.

Căci făcând propagandă cu scopul de a organiza masele, ea nu se poate face cu folos decât accentuând dușmănia de interese dintre proprietar și locuitori, arătându-le în ce mod, *în comparație cu idealul socialist*, ei sunt exploatați în societatea de azi, vorbindu-le de puterea ce o pot desfășura unindu-se, lăsând să se întrevadă un viitor mai fericit pentru dânșii, dacă vor fi strânși la un loc în contra proprietarului, și alte de acest soi.

Acestea toate, o recunoaștem că nu sunt provocări directe la răscoală și că nu iesă

din marginile dreptului pe care legea îl dă
fiecărui Român de a-și exprima ideile.

Cu toate acestea, ele vor trebui să aibă,
consecință fatală, răscularea în mase a
locuitorilor, cari, văzând că idealul ce li s'a
arătat nu se realizează, vor căuta să-și răz-
bune în contra acelor cari au fost învi-
nuți că ei se opun realizării lui. De aici,
se înțelege, că vor rezulta excese și turbu-
rări de tot soiul, uciderea proprietarilor și
arendașilor, pornirea în mase către orașe,
amenințarea ordinii astăzi existente.

Statul român însă nu poate pieri, nici
poate să treacă dela forma actuală, la aceia
pe care o vizează socialiștii.

De aici rezultă că, sau guvernul român
va fi destul de tare pentru a înăduși răs-
coala, restabilind ordinea de mai înainte,
sau guvernul român nu va fi destul de tare
și atunci vor veni străinii ca să ne aran-
jeze treburile dinlăuntru, pe care noi știm
să le aranjăm.

Problema socială însă, în amândouă cazu-
rile nu a făcut un pas măcar înainte, cu
deosebire că după aceea noi poate nu vom
mai fi Români, ci vom fi Ruși sau Nemți,
ceea ce poate fi indiferent după ce se va
realiza reforma socială, dar înaintea acestei
realizări, este o nenorocire.

Pe calea aceasta dar, nu se poate realiza punctul întâi al programului și nici punctul al doilea, îmbunătățirea soartei țăranilor, din cauza reacțiunii fatale ce s'ar stabili.

Aceste toate însă, fiind consecințele neașteptate care rezultă din propaganda directă făcută unor pături neculte, guvernul, a cărui misiune este de a veghea la siguranța statului - *ne quid detrimenti capiat* - are de datorie de a se opune propagandei sociale din țară dela noi, care nu ar putea duce la alt rezultat, decât la pierderea neatârării noastre.

Iar noi, deși socialiști, și tocmai pentru că suntem socialiști, nu putem da aprobarea noastră unei tactice care ar avea de rezultat fatal: robirea poporului român.

VI.

Amănușita cercetare a acestei chestiuni cade în afară de cadrul lucrării de față, a cărui scop imediat nu este de a lămuri numai poziția partidului socialist față cu partidele burgheze, ci în genere, de a arunca lumină asupra relațiilor probabile de luptă, a tuturor elementelor politice din faza nouă în care am intrat, cercetând în același timp împrejurările cari au făcut ca grupările

vechi să dispară înaintea unor grupări nouă alcătuite pe baze cu totul altele, decât acele pe care stătuseră în trecut. A fost de constatat aici că, „Era nouă“ însemnează cu adevărat o nouă fază în viața noastră politică și, se înțelege că, cu acest prilej, am trebuit să discutăm și poziția unui factor caracteristic fazei în care pășisem.

Rămâne acum, pentru a întregi cercetarea noastră și pentru a ajunge la o încheiere, ca să ne întoarcem iarăși la punctul de unde am pornit, adică la poziția pe care o ia generația dela 48, față cu era nouă. Căci deși, în ceeace ne privește, suntem pe deplin convinși, că generația dela 48, și-a isprăvit misiunea sa, și că dar, politicește vorbind, ea nu mai are nici o ființă, totuși, existând încă prin reprezentanții săi cei mai de frunte, s'ar putea crede, că și politicește ar mai putea exista, ceeace ar fi o greșală, după cum se va învedera din cele ce urmează.

Pentru a vedea însă dacă generația dela 48, și-a isprăvit misiunea ei politică, trebuie să aruncăm o privire în urmă, și să vedem prin care anume faze a trecut, și dacă a parcurs, în adevăr, toate fazele prin care putea să treacă.

Fără multă osteneală însă și la prima vedere, ne putem convinge că, generația

dela 48, a trecut deja prin acele trei faze fatale viețuirii oricărui organism și acestea sunt anume: 1) *Tinerețea* adică năzuința către un ideal sau scop anumit pe care trebuie să-l realizeze. 2) *Maturitatea*, adică realizarea părții practice a acestui scop general pentru care a fost creat, așa dar, îndeplinirea misiunii sale ca factor în opera de propășire a întregului. 3) *Bătrânețea*, adică dorința de repaos din cauza istovirii puterilor și a îndeplinirii misiunii ce-i fusese impusă.

Aceasta precede actul final al desființării desăvârșite a unui organism, care nu mai are nici o rațiune de a fi.

Generația dela 48, din punctul de vedere politic, a parcurs tustrele aceste faze, că misiunea sa a fost crearea statului român, după cum o dovedește atât entuziasmul său în această direcție, cât și statornicia cu care a lucrat la realizarea acestui ideal înalt, pe care l'a realizat pe cât a fost cu putință. Și dovadă despre isprăvirea misiunii sale și despre intrarea în faza a treia, este sterilitatea cu care a fost lovită în ultimii ani și oboseala care se răsfrânge în toate faptele sale.

Pentru noi dar, ea nu mai are deacum înainte nici o însemnătate decât doar ca

obiect de studiu. Dacă însă această generație și-a isprăvit cariera ei politică, ea totuși, ca generație, există și mai are încă un pas de făcut mai înainte de a dispărea cu totul. Acest pas este ultima sa mângâiere: *Împăcarea cu sine însuși*.

Căci spiritul acestei generații, a fost unit în faza dintăi a activității sale, pentru că avea de îndeplinit o misiune anumită, pe care o vedea strălucind ca un ideal înaintea sa, și pentru care se cerea același sublim entuziasm, al cărui desăvârșită unitate nu-i cu puțință decât numai, cât ne ținem în lumea ideală.

Fiind însă nevoie de o puternică acțiune comună în vederea și a *realizării* părții de ideal cu puțință de realizat, unitatea acestui spirit a fost păstrată și în faza a doua, dar fiind în discuție scopuri cu totul practice, se înțelege că desbinarea a început a se arăta, după cum o dovedesc neînțelegerile cari s'au ivit pela sfârșitul acestei faze, dar mai înainte de realizarea desăvârșită a scopului care fusese, după cum știm, crearea statului român.

Această desbinare, în faza a treia, a trebuit să meargă până la distrugerea organismului, care nu mai putea să aibă putere de viață, pentru căși isprăvise misiunea.

Actul final, a trebuit dar în mod fatal să fie o luptă crâncenă între curențele desbinăte astăzi ale aceluiași spirit, odinioară atât de unit. Căci nemaivând nici un scop altul, decât doar acela de a se distruge pe sine însuși, el nu mai putea să aibă acea unitate care dă tărie aspirărilor noastre ideale, și înlesnește realizarea părților posibile de realizat. Și cu cât lupta era mai înverșunată, cu atât și dovada era mai puternică precum că o generație își isprăvisese misiunea, și că o nouă fază de dezvoltare era pe cale de a se începe.

Îndeplinindu-se dar toate condițiunile pentru ca un factor să dispară și altul să-l înlocuiască în mersul general al propășirii, care nu obosește niciodată, sau cel puțin relativ cu existențele noastre efemere, nu obosește niciodată, era fatal ca factorul vechi și hârbuit de vreme fiind aruncat din sfera activității practice, să cadă în sfera activității cu totul ideale, ca la începutul carierei sale. Zicem *ideală* pentru că generația veche, isprăvindu-și misiunea, *nu mai putea să se coboare* în sfera activității practice, precum activitatea sa, în faza primă a tinereții, fusese ideală pentru că *nu se coborîse încă* în acea sferă.

Astfel numai, se explică cum de-am văzut un moment pe *conservatorul* Lascar Catargi, părăsind conducerea partidului său reconstituit pe alte baze, și fiind primit în opoziție de către *liberalii* Dumitru Brătianu, Kogălniceanu, și Neculai Ionescu. Lipsa dela această solemnitate înduioșătoare pentru omul care cugetă, numai un alt reprezentant ilustru ale aceleași generații, d-l Ioan Brătianu. Dar această absență era numai aparentă, căci în realitate și d-l Ioan Brătianu era tot în opoziție față cu era nouă ce se începuse, așa dar, alături cu ceilalți reprezentanți ai generațiunii sale. Astfel se ridică iarăși împacată cu sine însuși, generația dela 48, precum se ridicase atunci când avea o misiune pozitivă de îndeplinit, în contra bătrânilor care-și isprăviseră misiunea lor.

Și nu doar că existența efemeră ce le-a mai rămas nu ar avea și ea o misiune în opera de propășire a întregului. Nimic nu se pierde în lumea aceasta, și dacă nu ne-am teme de-o comparație cam trivială, am zice că natura este o gospodină, care cunoaște în mod perfect arta de a se folosi de resturi. Așa dar, și resturile generațiunii dela 48, s'ar putea spune că mai au, chiar politicește vorbind, încă o misiune, dar a-

ceasta este cu totul *negativă* și nu trebuie să ne închipuim că această generație ar putea vreodată să revie în cercul activității noastre practice pentru a lua conducerea efectivă a statului român. S'ar putea cel mult, prin o fericită excepție, să apară și în această fază de luptă, vreun bărbat genial: „a cărui inimă să fi rămas destul de tânără pentru a continua împreună cu juna generația lucrarea comună“. Dar aceasta nu ar putea fi decât o excepție. Căci dela căderea generației vechi și până azi, deși nu a trecut, în adevăr, decât numai vre-o câteva luni, totuși dacă ne uităm deaproape, vedem că spațiul parcurs este cu mult mai mare decât ar trebui să fie, în proporție cu timpul întrebuințat pentru parcurgerea lui. Și aceasta provine din faptul că generația veche nu se mai ținea, de mulți ani încă, decât numai în puterea inerției, oprind pe loc o generație plină de vigoare, care năzuia să meargă înainte. Aceasta a făcut că, în ziua căderii sale, generația nouă a pornit cu atâta repeziciune înainte, încât generația veche s'a trezit deodată cu mulți ani în urmă. Astăzi, nu e vorbă, băștrânii încearcă să se ție și îi putem chiar vedea cum vin în depărtare, dar ei nu vor ajunge niciodată. Rolul lor pozitiv este cu

totul sfârșit în mersul general al propășirii noastre. Uniți ca negațiune, o să-i vedem iarăși împreună, criticând activitatea generației tinere, precum odinioară criticau activitatea, sau mai bine zis, inerția bătrânilor. Și acest control ar fi de mare folos tinerilor, dacă s'ar face cu nepărtinirea și cu cumpătarea care niciodată n'ar trebui să părăsească pe cei bătrâni. Dar ne temem că aceasta nu va fi, pentrucă în organisme îmbătrânite toate se răsfrâng în mod necorect și vicios. Toate-i produc nemulțumire unui om bătrân. Cu ochii săi slăbiți de ani el nu vede lucrurile decât numai pe jumătate, și nu le aude, cu urechile sale, decât abia destul pentruca să și le tălmăcească pe dos. De aici vin supărările și neînțelegerile fatale. Pe lângă aceasta, se mai adaogă, la spiritele nefilosofice, o iritațiune extremă în contra neputinței la care vârsta condamnă organismul. Par'eă lumea ce-l înconjoară e de vină, cumcă el numai, are puterea, pe care o dau cei douăzeci de ani; parcă dânsa a îmbătrânit și se desface în bucăți, atunci când propria ființă se desorganizează. Ultima scântee de viață se sbuciumă în lăuntrul organismului în contra întunericului care treptat îl cuprinde, și înainte de a apune, el nu face

decât să arunce pete mari de umbră asupra celor dimprejurul său.

Ce dureroasă stare de lucruri și vrednică de jale?

Lesne este de înțeles că în asemenea condițiuni nu mulți vor fi cei cari să privească cu sânge rece propria lor prăbușire în lumea neființei, și această, vor fi mai mult acei oameni în care cugetarea a știut să se ridice cu mult mai presus de egoismul neconștient, care stăpânește pe individ. Ceilalți, își vor isprăvi viața lor într'o frământare neputincioasă și amărată, pondez grind tot ce-i înconjoară și ne voind să se împace cu ideea cum că toate cele lumești își au sfârșitul lor, că toate îmbătrânesc și se prefac pe acest pământ și oamenii, și lucrurile, și ideile deopotrivă. Căci și focul se aprinde și arde cu flacără măreață, apoi devine jaratec și rămâne înșfârșit cenușă rece purtată de vânt; asemenea și pământul care s'asvârle în spațiu ca o roată de vâpae, apoi ajunge bulgăre de humă și pe urmă nu rămâne, din toate ale lui, decât un pustiu de ghiață.

Și generația dela 48, pentrucă și ea face parte tot din lumea aceasta, nu poate să aibă, se înțelege, decât aceeași soartă cu care ea, firește că nu se poate împăca, dar

de a cărei fatalitate este nevoie ca generația tânără să se pătrundă, nucumva, în necunoașterea acestor legi nestrămutate, să dea sprijin unei generații la dărâmare, careia ea, mai ales, trebuie să contribuie, nu să-i prelungească, în mod artificial, o viață, care de acum înainte, nu poate decât să fie sterilă. Căci dacă este de datoria tinerilor, de a înconșura cu respect pe bătrâni, pentru faptele mari ce au săvârșit, tot de datoria lor este, față cu viitorul, de a nu se lua pe urma lor, atunci când nu vin în numele unui principiu de organizare mai înalt, ci voesc numai să-și astâmpere unele poște de ambiție personală, pe care ușor le pricepem, dar pe care nu trebuie să contribuim a le întări și a le satisface. Căci individul, oricât de superior ar fi el, nu poate să primeze, o întreagă generație, și pentru gustul unui singur om, omenirea nu poate sta pe loc.

Nu împrejurul bătrânilor și în marginile politice vechi trebuie dar să se grupeze tineretul astăzi, ci trebuie să caute a se grupa ei singuri, împrejurul unor idei potrivite cu cerințele timpului, nu a unor oameni, oricât de iluștri și de iscusiți ar fi putut ei să fie în trecut. Căci s'a dovedit, credem, îndeajuns, cum că este greu ca o generație

care și-a isprăvit misiunea sa, să mai priceapă și să mai sprijine năzuințele generației care vine s'o înlocuiască, și care n'o înlocuește, decât tocmai pentru că ea și-a terminat cariera. Și chiar dacă ar înțelege activitatea ei, încă am trebui să ne temem de egoismul zăcător în sufletul fiecăruia, mai ales la bătrâneță, și care se răsfărâie atât de lămurit în cuvintele pe care Dumitru Brătianu, le-a adresat cabinetului Rosetti: *„Am să vă împiedic, domnilor miniștri, de a face chiar și binele în această țară“*.

Ei bine nu, bătrâne, aceasta n'ai s'o poți face, căci nu oamenii sunt mai tari, ci împrejurările, și atunci când ei, în semeția lor, caută să li se împotrivească, rezultatul nu poate să fie dubios: împrejurările rămân biruitoare.

În grupările noi care sunt pe cale de a se face, trebuie însă să combatem cu energie spiritul generației dela 48, astfel precum el s'a prefăcut la bătrâneță, înrând și asupra generației noi. Căci noi nu cunoaștem entuziasmul care a caracterizat generația trecută în tinerețea ei, decât prin tradiție, și direct în contact nu am fost, firește, decât numai cu rămășițele acestui entuziasm și cu viciile pe care bătrânețea

le aduce cu sine. Calitățile de inimă care au caracterizat pe oamenii dela 48, entuziasmul și abnegația, s'au prefăcut cu timpul, într'o proastă șiretenie și într'un egoism strâmt, care, la rândul lor, au devenit semnele caracteristice, în vremea noastră, a *scoalei dela 48*. În tinereță, inima lor fusese larg deschisă entuziasmului, și fiindcă aceasta era tocmai calitatea care se cerea în împrejurările de atunci, se înțelege că aceia cari se dovedeau în mai mare grad capabili de a simți entuziasmul, ajungeau în mod firesc, în fruntea mișcării pe care o conduceau. Și cu drept cuvânt se ridicaseră aceștia până la treptele cele mai înalte, deoarece ei rezumau întrânșii aspirațiile unei întregi generații, având și calitățile cari se cereau pentru realizarea lor. Cu timpul însă, împrejurările s'au prefăcut și deși calitățile de odinioară, chiar de-ar fi fost păstrate în întregime, încă n'ar mai fi fost calități pozitive, față cu schimbarea împrejurărilor, totuși, oamenii cari acumă chiar le pierduseră, se prefăceau că le posedă încă neatinse. De aici s'a născut acea școală de șarlatani și iezuiți, cari au abuzat atâta vreme de cuvintele Patrie !... Românismu !... Ștefan cel Mare !... și cari, sub aparență de bunătate

și de blândeță, ascundeau adesaori josnicia cea mai neagră și în tot cazul, ignoranța cea mai patentă. Lipsindu-le fondul adevărat, entuziasmul propriu firei lor, care se evaporase cu timpul, ei căutau să-l înlocuiască prin artă. Și pecând discursurile înflăcărâte dela 48, în împrejurările de atunci, erau tocmai răsfrângerea înafară a unui entuziasm adânc înfierbântat pentru cauzele mari, cari atunci erau în discuție, discursurile lor mai de pe urmă, sprijinindu-se tot pe aceleași cauze, care însă de mult *nu se mai discutau*, erau pornite numai dintr'un spirit de calcul, menite să înșele maiales pe tineri, dar asupra căroră ele nu mai puteau face decât efectul unor triste parodii. Astfel că, puțini numai din oamenii generației trecute mai pot fi priviți de aproape, fără ca să-ți apară cu mult mai prejos de reputația de care, atâta vreme s'au bucurat. Și nu doar că ar fi îmbătrânit și că le-ar fi scăzut puterile, ci numai mediul în care astăzi se produc este cu totul altul. Nivelul s'a ridicat, pecând ei, cei mai mulți dintr'înșii, au rămas tot pe aceeași treaptă.

Cu toate acestea, nu asupra tuturor deopotrivă, deprinderile lor nărvite la bătrâneță, au produs acelaș efect, și astfel s'a

întâmpilat că bătrânii au lăsat o școală, din care fac parte și unii din membrii generației tinere. Și astăzi întâlnim la mulți, aceeași frazeologie fără miez, același bizantinism în vorbe și în fapte, același entuziasm de porunceală și aceeași deprindere de a înlocui cercetarea amănunțită a faptelor, cu o prolixitate superficială și sterilă, care și astăzi încă, în chestiile grele, nu știe alta decât să facă apel la geniul tutelar al României, să invoace umbrele lui Ștefan și a lui Mihai și să ne spue că *Românul nu piere*. Văzându-și pe bătrâni că ajunseseră prin aceste mijloace, pentru că astfel erau împrejurările atunci, ei cred că și astăzi tot pe calea aceasta vor parveni, deși împrejurările s'au prefăcut cu desăvârșire. Căci astăzi, după ce s'a dovedit, slavă Domnului, că Românul nu piere, el vrea să știe, în mod pozitiv, *cum are să trăiască*. Adică, după ce statul român a fost creat, el are acum nevoie de *organizare*. Și această grea problemă nu se desleagă cu fraze goale, ci cu muncă stăruitoare, și cu cercetarea amănunțită a lucrurilor, singura calitate care se cere astăzi dela acei cari voesc a se ocupa cu interesele țării.

În contra acestui curent bolnăvicios trebuie dar de luptat din toate puterile și cu

curajul care-l dau convingerile tari. Să nu mai dăm voe să se clădească, așa din senin, reputații de cugetători adânci și de oameni de stat iscusiți, tuturor nulițărilor cari știu să încurce două vorba la tribună, sau în presă. Să nu mai îngăduim șarlatanilor tineri și bătrâni, să mișune în cercul activității noastre politice numai pentru că au darul de a fi șireți și obraznici.

Școala cinicilor și a iezuiților trebuie dărâmată din temelie, pentru că este în joc însuși viitorul nostru ca stat civilizat, care nu mai poate suferi încă odată rușinea de a fi condus de către toți aventurierii fără știință, dar numai vicleni și nerușinați.

Știm prea bine că nu vom putea reforma naravurile unei generații îmbătrânite în zile rele, că nu la bătrânețe își schimbă oamenii obiceiurile. Această generație însă, va dispărea dela sine. Ceeace este dar important pentru noi, este de a împiedeca să nu se lățească răul în rândurile generației care se ridică, și care, numai ferindu-se de naravurile cele rele ale trecutului, va putea, cu adevărat, să inaugureze o eră nouă.

VII.

Mai înainte de a termina acest studiu, prea concis poate pentru importanța subiec-

tului care ne preocupă, se cade să aruncăm o privire repede asupra direcției ce ne rămâne de urmat, pentru a îndeplini, în întregul ei, misiunea ce o avem ca popor deosebit de celelalte. Căci nu trebuie să uităm că organizarea statului, propria misiune a generației noastre, este numai mijlocul pentru atingerea unui scop mai înalt, care este, neatârarea completă a poporului român, sau *afirmarea sa ca factor de sine stătător în opera de propășire a întregului*. Și acesta este tocmai înțelesul tuturor luptelor, atât a indivizilor cât și a popoarelor între dănsale. Fiecare caută să se sustragă înrăuririi celorlalți; de aici însă se naște o luptă crâncenă în care cu toții își încordează puterile pentru ca să birue. Așa dar, fiecare este *silit* pentru a se păstra pe sine, de ași desfășura toate însușirile cu care natura l-a înzestrat. Din această necesitate a existenței individuale însă, numai *omenirea în abstract* trage folos, deoarece lupta desfășurându-se între indivizi, care se învrăjmășesc unii pe alții căutând să se distrugă, nu poate să fie, *pentru dânsii ca indivizi*, decât o povară. Oricum fie, desfășurarea tuturor însușirilor sale, este o necesitate a existenței oricărui organism. Pentru ca să exiști trebuie

să cauți a te dezvolta, dezvoltându-te însă te deosebești în același timp de ceilalți.

Am avut prilej de a constata această lege când am vorbit de luptele pe care le-am susținut în literatură pentru a ne afirma ca popor deosebit și a ne crea instrumentul trebuitor oricărei producțiuni literare în viitor, luând și noi parte la opera de propășire a întregului. S'a văzut atunci că am trebuit să trecem printr'o criză, în care spiritele apucau direcții greșite, în contra cărora era de luptat, dacă voeam să producem, însfârșit. nu numai opere de valoare relativă, dar lucrări, atât artistice cât și științifice, de o valoare absolută și care să poată spori fondul ideal al omenirii. Astăzi ne aflăm la începutul acestei faze *definitive* din punctul de vedere al împrejurărilor deosebite prin care ne-am strecurat, deoarece, după cum o dovedesc încercările noastre originale atât în știință cât și în artă, putem spune că cugetarea și simțirea românească, au început a se deosebi și a se afirma *ca factori independenți ai propășirii*, la a cărei operă ele colaborează astăzi în mod efectiv. Acesta însă s'a văzut că este înțelesul tuturor mișcărilor fără deosebire.

În politică însă, nu putem spune că am

pășit în această ultimă fază de dezvoltare.

Aici ne-am afirmat, înadevăr, dorința de a lua și noi parte, alături cu celelalte popoare la realizarea idealului către care ne îndreptăm cu toții și care nu se poate realiza, decât prin lupta tuturor organismelor deosebite între dânsese, dar noi încă nu am putut izbuti să ne deosebim de celelalte popoare și să devenim prin urmare, și în această direcție, un factor independent de propășire. Este drept, că am trebuit mai întâi să introducem formele civilizației astfel precum ele rezultaseră din conlucrarea celorlalte popoare mai înaintate decât noi, și la care, prin forța împrejurărilor, noi nu putuserăm lua parte, dar formele introduse, noi până astăzi încă nu le-am asimilat. Este nevoie dar de a stabili o ordine în nămolul de forme desperechiate în care ne mișcăm cu o stângăcie, ridiculă pentru cei cari știu să ne judece, și aceasta este înțelesul *organizării*, despre care am spus că ar fi propria misiune a generației noastre.

Am zis că formele civilizației occidentale noi nu le-am putut asimila și aceasta din cauza și a grabei cu care fusese fatal de a se introduce și a lipsei de spirit critic, care precedase la introducerea lor. Generația care, în entuziasmul său, venea să răstoarne

o formă cu totul barbară, nu putea să aibă, se înțelege, nici timpul, nici simțul critic trebuitor, unei organizări definitive. Dar nu toate se pot face într'o singură zi și progresul nu este o linie dreaptă pe care mergem fără abatere, ea este numai o spirală, și precum spirala se întoarce pururea îndărăt, mai înainte de a merge mai departe, astfel și propășirea. Și este fatal printru-mare, ca fiecare pas către progres să fie *în principiu* și ca tendință un pas înainte, deși el adeseori, *ca mișcare actuală* poate să fie un pas îndărăt. S'ar putea dar spune că, în multe priviri, civilizația astfel precum există astăzi în țara românească, este un pas înapoi, deoarece formele vechi au fost toate zdruncinate din temelie, pe când formele noi încă nu au fost asimilate. Dar tocmai aceasta este misiunea generației de astăzi, de a căuta să așeze în mod statornic temelia civilizației nouă, alegând formele care convin organismului nostru deosebit și înlăturând pe acelea care stau în calea dezvoltării sale. Această lucrare condusă cu spiritul critic, de care am văzut că a trebuit să fie cu totul lipsită generația dela 48, ne va ajuta, cu timpul, să ne desrobim de sub influența străină, pe care în mod fatal am trebuit să o suferim până astăzi,

și să devenim și noi un factor independent al propășirii întregului, ultimul pas ce ne mai rămâne de făcut, pentru a încheia epoca de barbarie prin care ne-am strecurat până azi. Zicem de *barbarie*, pentru că până atunci noi nu făceam parte din civilizația modernă.

Căci ce a fost, înadevăr, întreaga noastră cultură de până acum decât o palidă copie a unei civilizații, care la noi cu greu putea să prindă rădăcină, chiar pentru faptul că-i lipseau bazele istorice, dar pe care eram siliți de a o copia, scoțând din întreaga noastră activitate, numai caricatura unei civilizații ? Și mobilul acestui îndemn către cultura occidentală nu a fost, după cum o spune D. Maiorescu : „vanitatea descendenților lui Traian, vanitatea de a arăta popoarelor vecine cu orice preț, chiar cu disprețul adevărului, că îi egalăm în nivelul civilizației“. (*In contra direcțiunii de astăzi a culturii române*). Nu, cauza a fost cu totul alta și o aflăm în înrâurirea fatală a oricărei forme superioare asupra formelor inferioare de civilizație. Cum ar fi putut să nu fie uimiți, tinerii din generația trecută, de strălucirea unor forme atât de atrăgătoare și de mărețe, și cum ar fi putut ei oare să pătrundă mai afund cu mintea și

să-și dea socoteală despre fundamentele istorice ale acestei civilizații, pe care-și închipuiau că, dintr'o zi într'alta, puteau să o aducă depe malurile Senei pe malurile Dunării. Entuziasmul lor și lipsa proprie de cultură, nu-i îngăduie să-și dea socoteală despre împrejurări și astfel, ei nu făceau decât să imiteze aparențele civilizației, nu civilizația însăși, ridicând o clădire șubredă, artificială, ridiculă, neadevărată și mai presus de toate, neînțeleasă de partea cea mai mare a națiunii. Poporul de jos, vedea foarte bine că pătura superpusă se mișcă într'o agitație febrilă, dar el nu mai pricepea nimic din toate acestea, nici scopul activității, nici năravurile cele nouă și nici măcar limba. Și cum ar fi putut el oare să înțeleagă, când toate aceste erau numai un amestec hibrid a unor forme barbare cu formele nouă, din care trebuia să rezulte o stare de semibarbarie pecăt de ridiculă, pe atât de vătămătoare și străină felului său de a fi. Momentul comic, în toată această frământare însă, este iluzia pe care o avea tot bietul popor în naivitatea lui, că pătura de sus știe ce face că *se înțelegea pe sine însuși*. Dar cum ar fi răsăranul nostru, dacă ar fi știut, că nici boerii habar n'aveau de ce se petrece cu dânșii,

răpiți fiind de vârtejul unei civilizații străine, pe care nu-l înțelegea și nu-l puteau stăpâni.

Această stare de lucruri, nu mai poate să dureze. Poporul român vrea să trăiască din propria sa viață, nu să fie numai un părăsit a unei organizări străine, și problema care ni se pune în politică, ca și în literatură este, *de a deveni noi înșine factori de cultură*, deosebiți de ceilalți. Pentru aceasta vom trebui, mai întâi de toate, să ne ferim pe viitor de a copia numai formele culturii străine, precum am făcut-o până acum, fără ca să ne mai întrebăm dacă aceea ce căutăm a introduce la noi în țară, este și potrivit cu nevoile și împrejurările noastre deosebite. Și aici nu ne putem împiedeca de a vorbi de două mișcări, cari vor dovedi îndeajuns că noi, până astăzi încă, nu am putut să ne emancipăm cu totul de influența străină. Cărțile scrise în străinătate ne încălesc gândirile și nu ne lasă să observăm faptele reale din țară dela noi. Cufundați în teorii, noi vorbim și scriem ca și cum am fi nemți sau franceji, și mișcările cele mai neînsemnate și chiar cu totul locale, care se produc în organismele străine, sunt urmate de mișcări reflexe în organismul nostru propriu,

care sdruncină liniştea şi echilibrul de care avem nevoie pentru a ne desvolta.

Astfel am putut constata din cercetarea poziţiei pe care o iau socialiştii la noi în ţară, că problema ce se pune unui socialist român, nu poate să fie identică cu aceea care se pune unui socialist german, sau francez. Cum se face dar că, cu toate acestea, socialismul nostru nu se deosebeşte aproape întru nimic ca tactică, de socialismul străin? Socialiştii noştri, văzând că şefii mişcării din străinătate organizează lucrătorii, pentru că *acolo se pregăteşte, în adevăr, asaltul ce trebuie să se dea societăţii burgheze*, au început şi ei să organizeze în ţară la noi, cu toate că aici după cum am văzut, această procedare nu poate să aducă niciun folos cauzei socialiste, deoarece, *nu la noi se va deslega problema socială*. Înăsprirea relaţiilor dintre patroni şi muncitori, la care contribuie în mod fatal orice propagandă de organizare, va aduce însă cu sine răscoala ţăranilor şi care răscoală va fi înăduşită cu forţa, sau de către guvernul nostru, sau de către guvernele străine. Aşadar, vărsare de sânge fără niciun folos. Aceste se par atât de clare, încât te-ai putea mira cum să se găsească oameni cari să nesocotească, într'un grad

atât de mare, împrejurările, dacă n'ai ști cât de departe ne pot duce teoriile, mai ales când mintea noastră nu este destul de tare pentru a le privi în mod critic și a le stăpâni, în loc de a fi stăpânită de dănsese. Teoriile socialiste, atât de logice în critica pe care o adresează alcătuirii sociale de astăzi, alăturându-se pelângă priverile mizeriei astfel precum se înfățișează în țară la noi, au trebuit se înțelege, să captiveze sufletele și mințile tinere însetate de ideal și doritoare de a face binele. Și fiindcă teoria în sine era logică, apoi era firesc, ca niște tineri fără experiență să-și închipue că era tot atât de logică la noi, ca și aiurea. Logică, în adevăr, era, *ca teorie*, dar aceasta nu înseamnă că *prin urmare* sosise timpul propagandei în vederea *aplicării ei* la noi în țară. Neținând socoteală însă de împrejurările noastre deosebite, mișcarea socialistă, precum se începuse, nu era decât numai reflexul unor mișcări străine și ca poziție față cu aceste mișcări culturale din occident, ea se caracterizează prin aceeași lipsă de spirit critic, ca și mișcarea dela 48, cu deosebire numai, că aceasta se justifica atunci, pecând astăzi, *entuziasmul nostru, îndreptat în contra unei stări de lucruri*

pe care nu noi o vom putea schimba,
nu poate decât să fie spre paguba noastră.

Aceeași lipsă desăvârșită de spirit critic o întâlnim în campania pe care o întreprinsese un ziarist din școala liberală în contra clerului nostru, și care a încetat nu mult după aceea lipsindu-i bazele la noi în țară. Și aici influența mișcării străine era atât de mare, încât chiar frazele erau aceleași cu care în străinătate se lupta în contra papei și a preoților, cu deosebire că ele se adresau mitropolitului și călugărilor. Această mișcare pornea ea oare la noi dintr'o nevoie adânc simțită de a lupta în contra puterii eclesiastice vătămătoare libertății noastre desvoltări? Și împrejurările ne îndrituiau ele de a proceda cu acea furie și vehemență de limbaj, în contra unor abuzuri, dacă abuzuri erau?

Privind însă mai de aproape faptele reale din țara noastră, ni se învederează îndată că aici nu poate să existe o problemă religioasă, așa precum există în țările catolice și mai ales în Franța, a cărei mișcări întotdeauna, și de astă dată prin urmare, au înrâurit asupra noastră. Preoții noștri nu trăesc înafară de obște; mănăstiri prea multe nu avem; preoții noștri nu fac politică și nu râvnesc să alcătuiască un stat în stat;

ei nu au în mîna lor instrucția tinerimii pe care ar îndrepta-o într'un senz vătămător progresului; clerul nostru este un cler național, el nu ascultă de poruncile unui individ străin țării, devenind astfel o veșnică amenințare înafară și un element de zădărnici înăuntrul; clerul nostru, înfățișat, este tolerant, prea tolerant chiar și se compune din cetățeni cu copii și familie, cari nu au alt interes decât propriul interes al țării în care trăiesc ei și copii lor.

Toate aceste motive puternice pentru a-i combate, există în țările catolice și aceste sunt tocmai învinuirile ce se aduc, cu drept cuvînt, preoților din acele țări: 1) Că viețuiesc în celibat și comit imoralități; 2) că duc o viață contemplativă imobilizînd capitaluri însemnate; 3) că fac o politică a lor proprie; 4) că dau instrucțiunii o direcție vătămătoare progresului; 5) că ascultă de poruncile unui străin, a papei din Roma; 6) că pun interesul bisericii mai presus de interesele țării în care locuiesc. Și dacă aceste toate nu ar fi, precum nu există de pildă în țările protestante, desigur că nu ar fi nici vorbă de o campanie în contra clerului, și mai ales de o luptă atât de înverșunată.

Fiind însă că aproape nici una din con-

dițiile citate mai sus, și care îndrituiesc întrucâtva asemenea procedări violente, nu se găsesc în țara noastră, unde cu toate aceste s'au putut afla oameni cari să se scoale în contra puterii eclesiastice dela noi, apoi, pentru a ne explica acel început de mișcare, trebuie iarăși să spunem că aceasta a fost numai o mișcare reflexă, datorită numai influenței străine, nu o mișcare proprie, pornită dintr'o nevoie simțită a organismului nostru. Și dovedește, că noi nu am ieșit încă din faza de copilărie a desvoltării noastre și că nu avem maturitatea cerută pentru judecarea faptelor reale.

Această lipsă de spirit critic, aduce însă pagubele cele mai mari propășirii noastre. Mai întâi, se cheltuește o muncă zadarnică în frământarea unui aluat, care nu la noi poate să crească și care nu hrănește pe nimeni. O mulțime de inteligenți, și mai ales inteligențele tinere, se abat pe căi greșite, ademenite fiind de fantomele pe care le ridică o dialectică dibace, în serviciul unei cauze nejustificate de împrejurări. Rezultatul unei asemenea mișcări artificiale, este drept, nu poate să fie decât negativ. Cu vremea mișcarea, lipsindu-i bazele reale, încetează dela sine; în timpul acesta însă, s'a cheltuit un capital de inteligență, care

a fost sustras dela o muncă mai folositoare, și s'a pierdut un timp prețios cu nimicuri goale, care nu erau făcute decât pentru a scoate din întuneric persoana vreunui E=rostrat doritor de a se afirma.

Răul cel mai mare însă, pe care-l aduc cu sine asemenea procedee nesocotite, este zăpăcirea minților fragede ale claselor de jos, care se pierd și nu mai înțeleg nimic din toate aceste mișcări factice, despre care cei interesați strigă în gura mare că se fac spre folosul *poporului*, decât doar că sunt unii cari le voesc binele, pe când ceilalți, *ciocoi*, sau cum altfel s'ar putea numi, se opun realizării lui. Aceasta însă, *singurul lucru pe care țăranul îl poate pricepe*, astfel precum se prezintă, este un neadevăr tendențios și un sofism pentru că în realitate nu oamenii sunt devină, ci alcătuirea socială în care trăesc și despre care *nu este drept, că atârnă dela dânsii de a o schimba dintr'o zi într'alta*. Aceste însă țăranul nu le poate pricepe, și împins de nevoi reale, sau câteodată închipuite și datorite poate propriei neprevederi, el recurge la un mijloc pentru a înlătura obstacolul *ce i s'a spus* că se opune fericirii lui. Aici însă apare realitatea cu drepturile ei și forța brutală vine să dovedească po=

poporului că s'a greșit. Și la urma urmelor, tot în capul poporului se sparg toate, și tot el plătește, cu sângele lui, rătăcirile și *sportul cu idei înaintate*, care a intrat de o bucată de vreme în obiceiurile boerești.

Aceste procedee ale claselor culte dela noi au de urmare a lărgi din ce în ce mai mult groapa care există între dânsese și clasele de jos. Aceste din urmă neînțelegând nimic din toată mișcarea noastră culturală, despre care se spune că se face în numele lor, rezultă că noi nu facem alta decât ne pierdem vremea cu încercările noastre de a *trezi* pe țăran asupra drepturilor adevărate sau închipuite pe care le are, și astfel, în loc de a-l lumina, îl zăpăcim, împiedecând desvoltarea sa firească, care-i va permite ca mai târziu să devie și el un factor de progres. Căci se va admite, credem, că *nu propaganda pregătește și cultivă masele*. Propaganda nu poate să aibă decât un singur efect, acela de a trezi poporul. sau mai bine zis, de a-l *răscula* în contra alcătuirii sociale de astăzi, și fiindcă aceasta nu la noi se va răsturna, apoi nici propaganda nu-și are locul ei aici.

Din toată activitatea noastră astfel cheltuită cu discutarea unor chestiuni pe care

ni le punem noi înşine, dar pe cari nu ni le impun împrejurările, şi care prin urmare nu ar trebui să aibă decât o valoare cu totul teoretică, nu rezultă dar nimic în folosul clasei de jos. Fiind însă că nu rezultă nimic pentru dânsa, apoi se poate spune că activitatea noastră este îndreptată *în contra progresului* bine înţeles, care cere ca fiecare să se desvolte pentru a deveni *un factor de cultură de sine stătător*. Şi cum am putea noi să îndeplinim această cerinţă a existenţei noastre, când în loc de a contribui la dezvoltarea poporului, în sensul caracterului său deosebit şi după împrejurările anumite în care se găseşte, noi îi turburăm mintea cu teorii străine şi ne pierdem o vreme preţioasă cu frământări zadarnice.

Rezultă de aici că, pentru a putea face ultimul pas ce ne mai rămâne de făcut, luând loc alături cu celelalte popoare civilizate, ca factori de sine stătători ai lucrării comune, trebuie mai întâi să ne ferim de a fi şi pe viitor, ceea ce am fost în trecut: imitatorii servili ai culturii străine. Şi fiindcă la noi în ţară singura clasă reală este clasa muncitorilor de pământ, apoi către dânşii trebuie să ne întoarcem privirile şi pe dânşii trebuie să căutăm a-i desvolta, căci *ei re-*

prezintă elementul etnic deosebit, care poate să devie un factor de cultură de sine stătător, atunci când însușirile sale deosebite vor fi dezvoltate cu îngrijire.

Către popor trebuie să ne întoarcem privirile noastre, pentru că dela dânsul purced toate. El ne dă mijloacele materiale pentru dezvoltarea noastră și din rândurile sale trebuie să iasă, prin urmare, și factorii propășirii, adică inteligențele cari o vor conduce. Căci numai acela care face parte integrantă din popor, care este trup din trupul său și suflet din sufletul său, și la care a lucrat generații întregi pentru a-i forma caracterul, numai acela poate să înțeleagă idealurile sale. Întrânsul vibrează și se rezumă viața întregului organism. Și numai atunci când clasele superioare vor fi ca ploaia, care dela cer vine și la cer se întoarce în eternă alternare, adică când ele, în adevăr, din popor vor veni și la popor se vor întoarce, numai atunci vom putea spune că am devenit *un factor de sine stătător în opera de propășire a întregului.*

Pentru a îndeplini această misiune, trebuie să ne silim de a avea o cultură a noastră proprie dezvoltând puterile poporului nostru în toate direcțiile. Ieșiți din rândurile sale,

și aflându-ne prin întâmplarea unor împrejurări fericite, în fruntea mișcării, este de datoria noastră de a ne pătrunde de nevoile poporului și de a *lupta pentru dânsul*, adică pentru existența sa. Căci clasele culte sunt floarea inteligenței unui popor și întocmai ca floarea unui pom, ea trebuie pentru dânsul să înflorească și lui să-i aducă roadă. De aici rezultă, ca consecință imediată, *datoria de a simți exclusiv cu poporul din care faci parte*, în specie dar, de a simți cu poporul românesc. Și aceasta va fi de folos nu numai poporului pentru care simțim, dar întregii propășiri, care cere ca fiecare element deosebit să se desvolte după însușirile sale anumite, pentru ca din fierberea tuturor acestor elemente, să izvorască binele ideal, către care omenirea se îndreaptă. Și mai rezultă că, în prezent, pentru a ne putea desvolta în lumea reală și pentru a îndeplini misiunea noastră ca factor de cultură, trebuie să stăm pe terenul cel mai strâmt național cu putință. Numai așa vom grăbi realizarea idealului ce concepem.

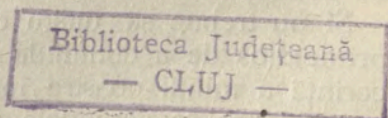
Și nu trebuie să uităm că este cu totul primejdios de a confunda aceia ce este o cerință a minții noastre însetată de ideal, cu aceia ce se cere dela noi, pentru a ne

putea desvolta în lumea reală. Iar când se întâmplă să între în conflict nevoile noastre materiale ale existenței noastre, individul poate să sacrifice pe aceste din urmă a celor dintâi, dar poporul în întregimea lui, niciodată.

Așa dar, în discutarea unor chestiuni atât de grele care în zilele noastre au dus spiritele până la cel depe urmă grad de desbinare și pentru a căror lămurită cercetare patimile noastre nu ne dau răgaz, trebuie chiar dela început să căutăm a face deosebirea esențială între *ideal* și *real*, deosebire care pururea va exista, și trebuie să existe, pentrucă ea momește omenirea tot mai înainte, și mai departe pe calea propășirii.

Aceasta însă fiind o *desbinare*, nu rămâne îndoială că ea produce durere pentru individul care o simte și luptă între indizi vizii cari se pun din aceste două puncte de vedere exclusive.

Cugetătorul însă, căruia nu-i este dat a se amesteca în luptă, nu poate decât să simtă durerea.

62

